

okf"kd fj i kvZ

2010-11

, u-vkj-vkj-Mh, -

jk"Vh; xkeh.k I Məd fodkl , tØI h
xkeh.k fodkl eæky;
Hkkjr I jdkj

fo"k; & l pph

Ø-l a	fo"k;	i"b l a
1	Hkfedk	1
2	jk"Vh; xteh.k l Məl fodkl , t ₁ kh ¼, u-vkj-vkj-Mh, -½ ds mís ;	2
3	l æBukRed 0; oLFkk, a	5
4	i ækku el=h xte l Məl ; kst uk	9
5	i ækku el=h xte l Məl ; kst uk ds vrxr xqkoÜkk vk'okl u i fØ; k	16
6	ekWhVfjæ	18
7	vud ækku vkš fodkl	21
8	ckg; l gk; rk i klr ifj; kst uk, a	26
9	Hkkjrh; l Məl dkacl ea l gHkkfxrk	32
10	ctV	33
11	ys[kk rFkk ys[kk ijh[kk	33
12	jk tHkk'kk uhfr dk dk; kzo; u	34

1- Hkfedk

1-1 ifjogu dseq; dk; ka ea xfr'khyrk] I a dzrk rFkk i gpp 'kkfey gA I kedu; r; k I Mel ifjogu rFkk fo' ksk : lk I sxteh.k ifjogu , d LFkku I snw jsLFkku rd I ok mi yC/k djkrsgvksj bl izdkj nsk ds dksu&dksurd i gpp I fuf'pr djrsgA egl w fd; k x; k gSfd ckjg ekl h I Melkadk u gksuk xteh.k {ks=ka dsfodkl eal cl scMh ck/kk gSD; kd i gpp u gksul sxteh.k turk ed; /kkjk I sdV tkrh g\$ nij gk tkrh gSft I I sog jkst xkj] LokLFk; rFkk f'k{kk t\$ h I okvka l soapr jg tkrh gA bl ds vykok I a dzrk u gksus ds dkj .k , d s I kep; i kdfrd vki nk vka ds nksku vl j f{kr gkrsgA Hkkjr I jdkj usegl w fd; k fd xteh.k {ks=ka dks I a dzrk inku djust l sxteh.k {ks=ka ea xjhch ea deh vk, xh vr% I jdkj us 25 fnl Ecj 2000 dks Hkkjr I jdkj }kj k I effkr rFkk i wkr; foUk i k\$kr ifj; kstuk ^i zku ea-h xte I Mel ; kstuk** 1/4 h , e th , I okbz 'kq dh xbz Fkh ftl dk ewy mls; efnkuh {ks=ka ea 500 ; k bl I svf/kd tul d; k okyh I Hkh cl koVka dksckjgekl h I Mel I a dzrk inku djuk gA igkMh jkT; ka 1/4 mUkj i wh; fl fdDej fgekpy in\$kj tEEkw d'ehj] mUkj k [ka/1/4 e: LFky {ks=ka 1/4 t\$ k fd e: LFky fodkl dk; De ea igpku dh xbz g\$ tutkfr 1/4 ph 5/2 {ks=ka rFkk okei fkh mxdkn i Hkkfor@, dhdr dk; Z ; kstuk 1/4 kbz, i h/2 ftyk t\$ k fd xg ea-ky; @; kstuk vk; kx }kj k igpku dh xbz g\$ ds I adk ea 250 , oa vf/kd tul d; k okyh cl koVka dks I Mel I a dz mi yC/k djkusdk mls; gA

1-2 ih , e th , I - okbz dksvkj Hk djrsl e; yxHkx 40% cl koVackjgekl h I Mel I a dzrk I soapr FkhA ftyk xteh.k I Mel ; kstuk 1/4 m h vkj vkj i h/2 dh 0; ofLFkr r\$ kjh dh /; kui wzd tkp djusrFkk dkj us/od] tksfd I Hkh i k= cl koVka dks , dy ckjgekl h I Mel I a dzrk I fuf'pr djkrk gSdh igpku djusdsckn 1-67 yk[k cl koVka dks ubz I a dzrk inku djusdk y{; j [kk x; k gSft I ea yxHkx 3-66 yk[k fd-eh- yEch I Medavkrh gA bl ds I kFk&I kFk 3-73 fd-eh- yEch fo | eku xteh.k I Melkadk mlu; u djusdk i Lrko gA

1-3 Hkkjr I jdkj us xkeh.k vk/kkfjd I ĵpuk dks vkof/kzr djus ds fopkj I s, d I e; c) dk; & kstuk & "Hkkjr fuekZ.k" dh ?kksk.kk dh gA bl ds N%?kVdkaea xkeh.k I ä dZrk Hkh , d gA Hkkjr fuekZ.k ds varxZr ; g y{; j [kk x; k gSfd 1000 ; k bl I svf/kd vcknh okyh ¼ gkMh rFkk tutkfr o jrhys {ks=ka ea 500 ; k bl I svf/kd tul ã ; k okyh½ cl koVka dks o"kZ 2012 rd ckjgekl h I ä dZrk inku dh tk, A vkdfyr fd; k x; k gSfd Hkkjr fuekZ.k ds varxZr 54648 cl koVka dks 1-46 yk[k fd-eh- I Mēka ds I kFk ubZ I ä dZrk mi yC/k djkbZ tk, xhA bl ds vfrfjDr 1-94 yk[k fd-eh- fo | eku Fkar: Vkadk mlU; u@uohudj.k fd; k tk, xkA

1-4 jk"Vh; xkeh.k I Məl fodkl , tđ h ¼ u-vkj-vkj-Mh, ½ 14 tuojh] 2002 dks 1860 ds I kd kbVh vf/kfu; e&xxi ds varxZr xFBr dh xbZ FkhA bl dk xBu dk; Zde dks rdudh dh fof'kF"V; ka ij ijke'kZ nsuġ ij; kstuk dk eV; kadu djuġ xqkoUkk ekWWhVj djus vksġ ekWWhVj iz kky; kadsek/; e I sdk; Dde dks I gk; rk nsuds fy, fd; k x; k FkKA , tđ h dks , d I q Ec) 0; kol kf; d rFkk cg&vuqkkl fud fudk; ds: lk ea ns[kk x; k gS tks fd bl dk; Dde ds iHkkoh dk; kŃo; u ds fy, xkeh.k fodkl el=ky; rFkk jkT; I jdkj dks vko'; d rdudh vksġ izUl/k I gk; rk mi yC/k djka, A

2- , uvkj vkj Mh, dsmġs' ;

jk"Vh; xkeh.k I Məl fodkl , tđ h dh LFkki uk eyRk%fuEufyf[kr mġs' ; kadsfy, dh xbZ Fkh %&

- 1- fofHku rdudh , tđ l ; ka ds I kFk fopkj&foe"kZ djuk rFkk xkeh.k I Mēka ds mi ; Ør fMtkbu vksġ fof"K"Vrkvka ij igpkuk vksġ rRi "pkr i yka vksġ ukyka I fgr xkeh.k I Mēka ds fMtkbu vksġ fof"K"Vrk, afu/kkZjr djusea xkeh.k fodkl ea=ky; dh I gk; rk djuka
- 2- iæ[k rdudh , tđ l ; kavksġ jkT; rdudh , tđ l ; ka }kj k fu"i kfnr fd, tkusokysdk; kadk fu/kkġ .k djuka
- 3- [; kfr i ktr rdudh I ġ.Fkkuka dkġ mudks I kās tkusokysdk; kās fu"i knu dsfy, iæ[k rdudh , tđ l ; kavksġ jkT; rdudh , tđ l ; kads: lk eafu; Ør djuka

- 4- jkT; kavFkok I žk jkT; {ks=kādsftyk I Mēl ; kst uk rš kj djuseal gk; rk i nku djukA
- 5- xteh.k fodkl eāky; }kjk fopkj fd, tkusdsfy, jkT; kārFkk I žk jkT; {ks=kāI si klr gkūs okysi Lrkokadh I ņh{k k djuk ; k I ņh{k k djusdh 0; oLFkk djukA
- 6- eāky; }kjk Lohd'r rFkk dk; ņu"i knu , tāl ; kādstfj, jkT; kavFkok I žk jkT; {ks=kā }kjk

- dk; kžlor fd, tk jgsI Mēl dk; kādsfu"i knu ij Lorā ekņhVjkādsēk/; e I sutj j [kuk vkš fujh{k.k djuk ; k djukA
- 7- jkT; , tāl ; kā}kjk I Mēl dk; kādk I eņpr fu"i knu I ņuf' pr djusdsfy, xteh.k I Mēka dsckjseavutko j [kusokysi ņkjr vkš I ņkfuor bat hfū; jkš vdknfedkš i'kkI dkavkš vū; , tāl ; kādksLorā ekņhVjkāds: lk eafū; ņr djukA
- 8- I Mēl dk; kā dh ixf'r dkš iwkz djus dh fu/kkžjr I e; &l hek' rdudh fof' k"Vrkvkš i fj ; kst uk eW; kēdu , oaxqkoņkk fu; ā.k dh fof/k; kādsfo' ksk I ņh{kZē ekņhVj djukA

- 9- vkāMka ds voyksdu vksj LØhfua dksl ηi<+cukusdsfy, v|ru l puk i klr d jusgrq, d ^vkū ykbu i cdku , oa ekūhVfjā 0; oLFkk^ LFkkfir djuk ftl ea blVjus/ vksj blVjus/ vk/kkfjr i z kkyh nksuka' k kfey gka
- 10- jkT; kavFkok I ājkT; {ks=ka }kjk I Mēl dk; kā ds dk; kŀo; u dh i xfr ds cksj s ea xkeh.k fodkl eāky; dksvkof/kd fj i kš/ZHkstuka
- 11- i zkkueāh xte I Mēl ; kstuk ds vr xRk jkT; kavFkok I ājkT; {ks=ka }kjk cuk; h x; h xkeh.k I Mēl kads nksuka vksj Qy nūsokys vksj vl; mi ; Ør i M+yxkus dh ; kstuk cukus vksj i M+yxkus dks ekūhVj djuka
- 12- jkT; kavFkok I ājkT; {ks=ka l si klr 0; ; I cdkh fj i kš/kādstfj , RkFkk ^vkū ykbu i cdku , oa ekūhVfjā 0; oLFkk^ dstfj , xkeh.k fodkl eāky; }kjk tkjh dh x; h /kujkf" k dsl cdk ea i zkkueāh xte I Mēl ; kstuk ds dk; kŀo; u eajkT; kavFkok I ājkT; {ks=ka }kjk fd , tkus okys0; ; dksekūhVj djuka
- 13- i k; yV i fj ; kstukvka ds fu"i knu I fgr xkeh.k I Mēl ka l s l cā/kr vuq ākku dk; ŀyki djuka
- 14- xkeh.k I Mēl ka ds l cdk ea fofHkūu i kš| kšxfd; ka dk v/; ; u vksj eW; ka du rFkk fofHkūu i kš| kšxfd; kaokyh i k; yV i fj ; kstukvka i j vey djuka
- 15- xkeh.k I Mēl ka ds cksj s ea jk"Vh; vksj varj kZVh; nksuka Lrj ds i frf"Br I ħ.Fkkukā , tēl ; ka vFkok fudk; ka dsl kFk I g; ksx djuka
- 16- xkeh.k I Mēl dk; ŀæ ds dk; kŀo; u dsl kFk&l kFk I cā/kr jkT; I jdkjkavFkok I ājkT; {ks=ka rFkk eāky; ds vf/kdkfj; kadsfy, i frf"Br I ħ.Fkkuka eami ; Ør i f" k{k.k dk; ŀekadh 0; oLFkk djuka
- 17- xkeh.k I Mēl kadh xqko ŀkk rFkk ykxr&ekun. Mkaeal ākkj ds mi k; kai j I øko nuka
- 18- i zkkueāh xte I Mēl ; kstuk ds cksj s ea i ŀrdā I kfgR; i dlf"kr djuk] fi M] n"; vFkok n"; &J0; i pkj I kexh rš kj djuk ; k bl dh 0; oLFkk djuka
- 19- xkeh.k I Mēl kads cksj seadk; Z'kkykvarFkk I ŀeukj kadk vk; kst u vksj i k; kst u djuka

- 20- xteh.k I Møtks dsfuekZk dsfy, vi s{kr mi dj.k vFkok e"khua [kjhnuk] yht ij rFkk fdjk, ij yuka
- 21- dk; Øe dsmìs"; dks i klr djusrFkk izkkuea=h xte I Mød ; kst uk vkj bl h rjg dsvl; I æf/kr dk; Øekj ftu ij vey fd; k tk I dš dh vk; kst uk vkj dk; kko; u ea xteh.k fodkl ea=ky; dh I gk; rk djusdsfy, ; Fkk&vko"; d fØ; kdyki djuka

3- I æBukRed 0; oLFkk, a

3-1 , u-vkj-vkj-Mh-, - dsfu; e , oafofu; eka dsvuq kj I k/kkj.k I Hkk ea21 I nL; gkæA buea dñnh;] jkT; I jdkjka ds i frfuf/k vFkok dkbz vl; I jdkjh i kf/kdkjh] i nsu I nL; ds: lk ea "kkfey gkæA bl ds v yok i a thdr fudk; kx xteh.k I Møka I s I æf/kr fdl h Hkh izdkj ds fØ; kdyki kaeavFkok jk"Vh; xteh.k I Mød fodkl , tã h dsmìs"; kaeal sfdl h Hkh mìs"; eal ayXu I æFkkvka ds i frfuf/k "kkfey gkæA bl ds v yok , tã h dsmìs"; ka dks vkxsc<kusl sl æf/kr fo"ksk fo"kskKrk] {kerk vFkok vuuk j [kusokys0; fDr bl ea"kkfey gkæA

ekuuh; xteh.k fodkl el=h rFkk I fpo xteh.k fodkl , u- vkj- vkj- Mh- , dsØe'k%i nsu v/; {k , oami k/; {k gA jk"Vh; xteh.k I Mød fodkl , tã h ¼ uvkj vkj Mh, ½ dh I k/kkj.k I Hkk dk xBu fj i kZ/dh vof/k vFkkZr-foukh; o'kZ2010&11 ds nkjku fuEukuq kj Fkk %&

ØI a	Ukke	0; ol k; , oa i rk	, u-vkj-vkj-Mh-, ea i n
1-	Jh foykl jko n'skedk ¼19-01-2011 I s	xteh.k fodkl ea=h Hkkjr I jdkj] Nf"k Hkou] ubz fnYyh	v/; {k ¼ nsu½
2-	MKW ch-ds fl Ugk	I fpo] xteh.k fodkl ea=ky; Hkkjr I jdkj] Nf"k Hkou] ubz fnYyh	mi k/; {k ¼ nsu½
3-	Jh vjfoln ek; kjke	vij I fpo , oafoukh; I ykgdkj] xteh.k fodkl ea=ky;] Hkkjr I jdkj] Nf"k Hkou] ubz fnYyh	I nL; ¼ nsu½
4-	MKW i ækn dækj vkuln]	I a Dr I fpo] xteh.k fodkl ea=ky;] Hkkjr I jdkj] Nf"k Hkou] ubz fnYyh	Ekgfun'skd
5-	Jh jkgr dækj ½	fun'skd] ¼vkj-I h-½ xteh.k fodkl ea=ky;] Hkkjr I jdkj] Nf"k Hkou] ubz fnYyh	I nL; ¼ nsu½
6-	Jh ch, u- ijh	I ykgdkj ¼ fjogu¼ dejk ua 264] ; kst uk Hkou] ; kst uk vk; ksx] ubz fnYyh&110001	I nL; ¼ nsu½

*MKW I h i h tks kh ¼18-1-2011 rd½

Øl a	Ukke	0; ol k; , oa i r k	, u-vkj-vkj-Mh-, ea i n
7-	Jh ,y-,e- okl	vij I fpo] vkfFKd dk; ZfoHkx] foUk ea=ky;] Hkkjr I jdkj] ubZfnYyh	I nL; ¼ n ½
8-	Jh fuey thr fl g	egkfunskd ¼vkj-Mh½ , oafo' ksk I fpo] I Məd ifjogu vkj jktekze=ky;] ifjogu Hkou] I d n ekx] ubZfnYyh	I nL; ¼ n ½
9-	Jh ,-,l- l gk/k	I a Ør I fpo] i pk; rh jkt ea=ky;] Nf" k Hkou] ubZfnYyh	I nL; ¼ n ½
10-	Jh ,l-,l- f<Yyka	i ekk I fpo] ykd fueZk foHkx] ¼ch , .M vkj½ gfj; k.k I jdkj] dejk ua 207] f}rh; ry] feuh I fpoky;] I ØVj&7] p.Mhx<f gfj; k.k	I nL;
11-	Jh fnuš d epkj xks y	i ekk I fpo] ykd fueZk foHkx] jktLFkku I jdkj jktLFkku I fpoky;] tšc jkM]t; i ij jktLFkku	I nL;
12-	Jh I qkhj Bkdjs	I fpo] xkeh.k fodkl foHkx] egkj"Vª I jdkj iFke ry] dejk ua 157] eu ea=ky;] epb] egkj"Vª	I nL;
13-	Jh ,e-l h- ckjks	Lkfpo&l g&vk; Ør] ykd fueZk foHkx] vl e I jdkj] fnl ij] xpkgvh&781006	I nL;
14-	Jh ,e-oh-i-h-l h- 'kkL=h	i ekk I fpo] i pk; rh jkt , oa xkeh.k fodkl foHkx] vkak inš k I jdkj] dejk ua 808 ^, y* CykM] 8okary vkak inš k I fpoky;] gšjkcn	I nL;
15-	Jh ,l-,u- f=i kBh	vk; Ør I g I fpo] xkeh.k fodkl foHkx mMHl k I jdkj] Hkouoj	I nL;
16-	MKW ,l- xakš k/; k;	funskd] dšnh; I Məd vuq šku I šFku] I hvkjvkjvkBZ fnYyh&efkj k jkM] ubZfnYyh&110020	I nL;
17-	Jh MKW oh ds ; kno ⊕ ¼15-11-2010 I ½	v/; {k] vkbZvkj-l hj I ØVj&6 fudV vkj-ct-vkbZ dkyksh] dkedk/h ekxZ vkj-dsi je- ubZfnYyh	I nL;
18-	MKW ct-ds xškyk	egkfunskd] jk"Vh; I puk foKku dšnh] rrh; k ry] , uvkbZ h e[; ky;] , CykM] I hthvks dKWi yšI] yksh jkM] ubZfnYyh&03	I nL;
19-	Jh ,p-,y- eh.kk	I nL;] jktLFkku ykd I šk vk; kx] ?kšjk ?kkVh] t; ij jkM] vte] jktLFkku	I nL;
20-	i š i h-ds fl dnj	funskd] bšj dš/hušVy dšl yVš , .M VŠukšVš i k- fy-] , &8] xhu i kd] ubZfnYyh&110016	I nL;
21-	Jh ,l-l h- 'kekZ	I škuor egkfunskd] , evšvkj Vh, p] 175] foKki uykd] e; j fogkj] Qst & i]fnYyh&110091	I nL;

\$ Jh I at; d epkj jkds'k ¼vxLr 2010 rd½
 ⊕ Jh fy; kšl šak ¼ uoEj 2010 rd½

Jh vkj l h fl Ugk l k/kkj .k l Hkk dh cBd eafo'ksk vkef=r ds : i ea'kkfey gq gA

o"lzdsnkjku l k/kkj .k l Hkk dh 13 otacBd 8 fnl Ecj 2010 dksghZFkA cBd dh v/; {krk MKW l h-i h- tks'kh] ekuuh; xteh.k fodkl ea=h , oav/; {k} , uvkjvkjMh, }kjk dh xbA cBd ea , uvkjvkjMh, dsdk; Zdyki ka ds i qjh{k.k ds vykok o"lz 2009&10 dh okf"kd fj i ks/Z dk vuoknu fd; k x; k] o"lz 2009&10 ds fy, , uvkjvkjMh, ds ys[kk i jhf{kr ys[kka dks vi uk; k x; k rFkk o"lz 2010&11 ds i fj' kks/kr i kDdyukadksi kl fd; k x; kA

3-2 jk"Vh; xteh.k l MEd fodkl , td h ¼ uvkjvkjMh, ½ dsfu; eka rFkk vf/kfu; eka eadgk x; k gs fd , td h dh , d dk; Zdkfj .kh l febr gksxA dk; Zdkfj .kh l febr ea , uvkjvkjMh, ds egkfun'skd i nu v/; {k gsrFkk , uvkjvkjMh, ds v/; {k }kjk vf/kd l svf/kd l kr l nL; fu; Dr fd, tk, xA l febr dks, td h dsl Hkh dk; Zdkjh , oafokh; vf/kdkj i nku fd, x, gsc"kr'fd og bl l adk ea Hkkjr l jdkj rFkk l k/kkj .k l Hkk }kjk l e; & l e; ij tkjh fd, x, fn"kk fun'kka ds v/khu gkA jk"Vh; xteh.k l MEd fodkl , td h ¼ uvkjvkjMh, ½ dh dk; Zdkfj .kh l febr fuEkuq kj Fkh %

Ø l a	Ukce	0; ol k; , oa i rk	, u-vkj-vkj-Mh-, Eka i n
1-	MKW i h-ds vkuln 1/20-1-2010 l 1/2	l a Dr l fpo 1/2 vkj l h 1/2 xteh.k fodkl ea=ky;] Hkkjr l jdkj] dF'k Hkou] ubZ fnYyh	egkfun'skd 1/4 nu 1/2
2-	MKW i dhu dckj	i kQd j] i fjogu bat'fu; fjax vuHkkx] fl foy bat'fu; fjax foHkkx] vkbZ/kbZ/h] : MEd	l nL;
3-	MKW , l -, y- <haxk]	i kQd j] i fjogu bat'fu; fjax vuHkkx] fl foy bat'fu; fjax foHkkx] Hkkjr rh; i ks] kfxdh l h.Fkku] i kkbZ efcBZ egkj k"V"	l nL;
4-	MKW v'kkd dckj l jdkj	Mhu ODyVh fMohtu&I] fl foy bat'fu; fjax foHkkx] fcjyk i ks] kfxdh , oafokku l h.Fkku] fi ykuh] jktLFkku	l nL;
5-	i ks dsl dkkdj jMMh	i kQd j] fl foy bat'fu; fjax] Hkkjr rh; i ks] kfxdh l h.Fkku] [kMxi g] i f'peh cakky	l nL;
6-	Jh d" .k dckj*	fun'skd 1/2 oLk% xteh.k fodkl ea=ky;] dF'k Hkou] ubZ fnYyh	l nL;
7-	MKW ch-i-h- plnz kckj	fun'skd 1/2 rduhdh] , uvkjvkjMh,] ubZ fnYyh	l nL;
8-	Jh jktlnz pckjku	fun'skd 1/2 oLk , oa i'kkl u] , uvkjvkjMh,] ubZ fnYyh	l nL;

*07-06-2010 rd rnkis jkr Jh oh-tseu] i jke'khrk 1/2 oLk%

3-3 I k/kj.k I Hkk }kjk ; Fkk&vupkfnr I xBukRed <kpse5 i Hkkx gA oržeku I xBukRed <kpk i fjf"K"V&i ij fn; k x; k gA egkfunškd dsvrfjDr o"z2010&11 dsnkjku vf/kdkfj; ka, oaLVkQ dh fLFkfr fuEukuđ kj Fkt%

- 1- Jh jktđnzpkjku] funškd ¼oÜk , oai z kkI u½
- 2- MKWch- i h- plnz'ks[kj] funškd ¼rduhdh½*
- 3- Jh , u I h I ksydh] funškd ¼i fj ; kst k&I½\$
- 4- Jh , - Mh di kyš funškd ¼i fj ; kst uk&II½?
- 5- Jh i HkkdkUr dVkjš funškd ¼i fj ; kst uk&III½
- 6- MKW Mh- Vh Bçš funškd ¼i fj ; kst uk - III½
- 7- MKWvkbzds i V\$; ; kj I a Đr funškd ¼rduhdh½
- 8- Jh I qhy dđjst kj I a Đr funškd ¼oÜk , oai z kk-½
- 9- Jherh ek/koh ongykj I gk; d funškd] rduhdh i Hkkx
- 10- Jh I h- i h- , I - ; kno I gk; d] funškd ¼i fj ; kst uk&I½
- 11- Jh jkd'sk dđkj] I gk; d funškd ¼i fj ; kst uk&III½
- 12- Jh th- i h- 'kadj] I gk; d funškd ¼rduhdh½
- 13- Jh ds oh- jktvku] MK¶Vt esu] ¼i fj ; kst uk&III½

vf/kdkfj; ka, oaLVkQ dsvll; i nkadh 0; oLFkk ekuo 'kfDr mi yC/k djkusokyh , tđl ; kadsek/; e I s 0; fDRk; kadksydj dh xbZFKhA ueh dk; ZI ok i nkrkvkadsek/; e I sckgj I sdjk, tkrsgA

---

* 14-02-2011 I š Jh , p ds JhokLro ¼I rEçj 2010 rd½ rFkk Jh i HkkdkUr dVkjš¼I 3-02-2011 rd½
 \$ Jh , Mh di kys¼tgykbz 2010 rd½
 ? i HkkdkUr dVkjš¼Qjoh 2011 rd½

4- i /kku ea=h xke I Məd ; kst uk

4-1 ; kst uk

4-1-1 ftyk xkeh.k I Məd ; kst uk, a , oa dkj us/odz %& dkj us/odz xkeh.k I Məd dk og us/odz gSt ksl Hkh cl koVka rd eny/Hkur i gpp mi yC/k dj kus ds fy, vko"; d g& eny/Hkur i gpp cl koV rd , d ckj gekl h I Məd I ä dZrk ds : lk ea ifj Hkkf"kr g& dkj us/odz ea ekSt mk I Məka rFkk I ä dZoghu i k= cl koVka rd fuekZ k dh tkusokyh I Məla"kkfey g&

4-1-2 I Hkh jkT; I jdkj ka l svuj ksk fd; k x; k Fkk fd og ftyk xkeh.k I Məd ; kst uk r\$ kj djar Fkk i h, eth, l okbz ds vaxZr Hkfo"; dh ; kst uk vkadsfy, dkj us/odz dh i gpk u dja jkT; kadksi jke"z fn; k x; k Fkk fd vko"; d I qkkj] ; fn dkbZ gka dj us ds ckn Mh-vkj-vkj-i h rFkk dkj us/odz MKV k dks vāre : lk na rFkk MKVs dk

dhyu ¼Qht½ dja MKV dhyu djus ds ckn I Hkh jkT; ka l svuj ksk fd; k x; k Fkk os xkeh.k fod k l eU=ky; @, u-vkj-vkj-Mh-, dks vkxs iz kx ds fy, vāre dkj us/odz MKV k gkMZ rFkk I kqV dki ; ka ea Hkst I Hkh jkT; ka l s vāre dkj us/odz MKV k i kRk gkspplk g& rFkfi dN jkT; ka us l j puk ea I ākksku vFkok iwz i l s

fujh{k.k , oa Hk& I R; ki u ds ckn cl koVka dh I ä dZrk vofLFkfr cnyusgr qdkj us/odz dk i qj h{k.k djus dh vko"; drk 0; DRk dh g& vkakz i nsk j v: .kkpy i nsk rFkk if'peh cakky usbl dk; Z dks igysl si jk dj fy; k gsrFkk I ākks/kr dkj us/odz Hkst fn; k g& dN vU; jkT; ka us Hkh Hk& I R; ki u grqLohdfr ysyh g&

4-2 rduhdh I gk; rk

4-2-1 iæqk rduhdh , tšl ; ka % , u-vkj-vkj-Mh- , - dsv/; {k ds vupeknu I s7 iæqk rduhdh , tšl ; ka ¼ h-Vh- , ½ eq; r% Hkkj rh; i kš kšxdh I LFkku ¼ vkbZvkbZVh½@vU; iæqk rduhdh I LFkkuka dkš rduhdh I gk; rk inku djusrFkk vuq žkku i fj; kst ukv kai j dke djuš foFHkuu i kš kšxdh dk; ka dk v/; ; u , oaeW; kadu djusvkš xkeh.k I Medkadh xqkoUkk , oaykxr ekun. Mkaeal qkkj dsmi k; ka dscjseal ykg nusdsfy, fu; qr fd; k x; k A i h-Vh- , dh I ph i fjf' k"V&III ij gš

4-2-2 jkT; rduhdh , tšl ; ka % jkT; rduhdh , tšl ; ka ¼ I -Vh- , ¼ jkT; I jdkj }kj k rš kj i fj; kst uk i Lrkoka dh I dh{kk djrh gš rFkk mlga rduhdh I gk; rk inku djrh gš , I -Vh- , }kj k dh xbZl dh{kk I si fj; kst uk Lohdfr dh i fØ; k "kh?krk I s gksch , oa ih- , e-th- , I-okbZ ds dk; kŵo; u ea , d fuf"pr Lrj dk rduhdh vuqkkl u vkš I [rh LFkkr i r gksch I kFk gh ; g jkT; i kf/kdkfj; ka dsfy, iz'kkl fud : lk I s Hkh mi ; qr gš 31-03-2011 dh flFkfr dsvuq kj jkT; rduhdh , tšl ; kadh I ph i fjf' k"V&III ij gš

jkT; rduhdh , tšl ; ka ¼ , I -Vh- , ¼ jkT; I jdkj }kj k rš kj i fj; kst uk i Lrkoka dh I dh{kk djrh gš rFkk mlga rduhdh I gk; rk inku djrh gš

4-2-3 dk; k dk i ki .k

dk; D e dsfn "kkfun k bl dk; D e dsvr r vkusokyh I Hkh i fj; kst ukvka dsfy, i fr; kxh fcfM x ds ek/; e I s I fionk, a vkefU=r djus dh , d I  Fkkfi r dk;  of/k mi yC/k djkrsg  , d ekud fcfM x nLrkost  /4 I ch Mh /2 fodfl r fd; k x; k Fkk rFkk ekpZ 2003 eadk; D e dsfy, fu/kkZjr fd; k x; k FkkA I Hkh jkT; ka }kj k ueuk ekud I fionk nLrkost viuk fy; k x; k Fkk rFkk dk; D e ds vr r vkusokysdk; k dksbl h nLrkost dsvk/kkj ij fu"i kfnr fd; k tk jgk g  jkT; ka rFkk fofHkuu

fo'o c d I gkf; r xteh.k I M d i fj; kst uk  /4 vkj vkj i h&11 /2 ds I  dk ea ekud fcfM x nLrkost dks ekMy fcfM x nLrkost  /4, echMh /2 ds : i ea : i karfjr fd; k x; k gS rFkk vkj vkj i h II ykxw dj jgs I kr jkT; ka ds fy, fu/kkZjr fd; k x; k g 

i .k/kkfj; ka l si ktr i fri  "V dsvk/kkj ij nLrkost eavkB I  kksku ykxwfd, x, g  fo'o c d I gkf; r xteh.k I M d i fj; kst uk  /4 vkj vkj i h&11 /2 ds I  dk ea ekud fcfM x nLrkost dksekMy fcfM x nLrkost  /4, echMh /2 ds : i ea : i karfjr fd; k x; k gS rFkk vkj vkj i h II ykxw dj jgs I kr jkT; ka ds fy, fu/kkZjr fd; k x; k g 

4-2-4 i h, eth, I okbzdsvr r byDVRLud i ki .k  /4 i kD; vj ea  /2

i h, e th, I okbzdsfn "kkfun k ka ds vuq kj i fr; kxh fcfM x dsek/; e I sfufonk djusdh I  Fkkfi r i f ; k dkj bl ; kst uk dsvr r Lohdr i fj; kst ukvka dksdk; k lor djusdsfy, , t l ; kadsp; u grqikyudjuk vi f kr g  byDVRLud VMfj  ea ryukRed ykHk dksnf'Vxr j [krs gq xteh.k fodkl ell=ky; usvi  y 2009 I sjkT; ka dsfy, byDVRLud VMfj  vfuok; Zdjusdk fu.kZ fy; k FkkA

ekpZ2009 eab&i ki .k ij gþZjk"Vh; dk; Zkkyk dsnkSku jkT; ka l siklr ifri q"V dsvk/kkj ij ; g
I keusvk; k fd jk"Vh; foKku I þuk dþnz¼ uvkbZ h½ dh I gk; rk I sjkT; ka dsfy, ih, eth, I okbz
dsvarxRk b&i ki .k grqI kekU; I kqVos j fodfl r djusdh vko' ; drk gA ea-ky; usfofHkuU jkT; ka
ea b&i ki .k ykxw djus grq i fj ; kstuk dks foUk i kS"kr djus dk Hkh fu.kz fy; k Fkka vkdz inS'k]
NÚkhI x<f>gfj ; k.kk] xqt jkr] duk&d rFkk e/; inS'k bl dk; Ðe dsvarxR dk; ka dk iki .k igysl s
byÐVNLud VMfjæ dsek/; e I sdj jgsFkA 'kSk jkT; ka dsfy, b&VMfjæ dksnkspj .kkaeaykxwdjus
dk fu.kz fy; k x; k Fkka

lkEke pj.k ea v: .kkpy inS'k] vl e] fcgkj] fgekpy inS'k] >kj [k.M] dj y] egkj"V] ef.ki g]
mMhI k] i atkc] jktLFkku] fl fdde] f=i g]k] mÚk] inS'k rFkk if'pe cakky jkT; kai j fopkj fd; k x; k
Fkka

f}rh; pj.k] tksfd fl rEcj 2010 eavkjBk gþk ea tEew, oad'kehj]arfeyukMq] mÚkj[k.M] eS'kky;]
fetkje rFkk ukxySM dksbl dsvarxR yk; k x; ka jkT; ka dks if'k{k.k fn; k tk jgk gSrFkk vU;
vko' ; d I gk; rk inku dh xbZgA

lkgySrFkk nH jspj .kka dsvarxR fy, x, 21 jkT; ka ea byÐVNLud i kM .k dsdk; kzo; u dh I eh{kk
djusdsfy, 9 tu 2010 rFkk 24 ekpZ2011 dksi fj ; kstuk I eh{kk I febr dh cBdagpA tcfid
jkT; ka dsdk; Zfu"i knu dksI arkSk tud i k; k x; k Fkk] jkT; ka }kjk mUga ekpZ2012 rd I gk; rk
tkjh j [kusdsvu g]kdk dksHkh I gefr nh xbZA

4-3 Lohdr dh xbZi fj ; kstuk, a, oai R; {k mi yfC/k; ka

4-3-1 i fj ; kstuk I æh{kk rFkk Lohdr

jkT; rdudh , tæI ; ka }kjk Lohdr fd, tkus ds ckn
ifj ; kstuk iLrko , u-vkj-vkj-Mh-, dksi Lnrq fd, tkrsGS
tgk; ijh{k.k o tkp dh tkrh gS rFkk ; g I quf"pr
djus ds fy, I æh{kk dh tkrh gS fd iLrko dks
dk; Ðe ds fn"kkfunZ'kka dks /; ku ea j[k dj rS kj

6768-33 djkm+ : i ; s ds
iLrkoka dh tkp dj mUga
vf/kdkj I á Uu I febr }kjk o"KZ
2010&11 ds nkS ku Lohdr fd; k
x; ka

fd; k x; k gA bl dsckn blgavf/kdkj l à lu l febr dsl e{k fopkj kFkzj [kk tkrk gA 6768-33 djkm+
 : i ; sdsi Lrkokadh tkp dj mlgavf/kdkj l à lu l febr }kjk o"lz2010&11 dsnkj ku Lohdr fd; k
 x; kA jkT; okj C; kjsi fjf' k"V& IV ij fn, x, gA

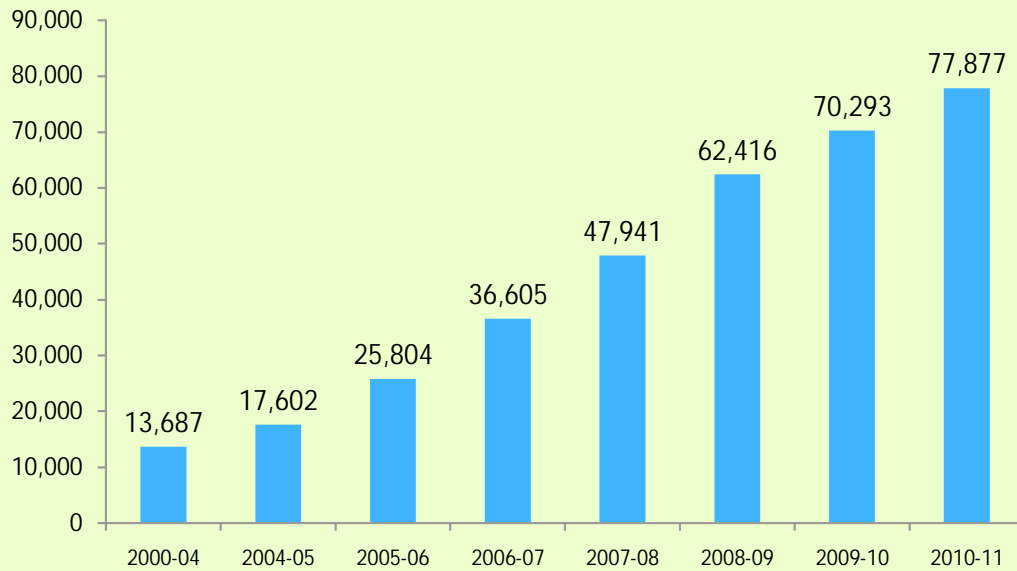
4-3-2 i R; {k mi yfC/k; ka

ih, eth, l okbz ds vrxr vc rd 181 ekpl 2011
 rd 77]877 cl koVka dks 3]19]438 fd-eh- yEckbz dh
 ubZ l à dkr rFkk mlu; u ds l kFk ckjgekl h l Mèd
 l à dkr mi yC/k djkbZxbZgA fj i kVZ ds v/khu o'kz ds
 nkj ku 7]584 cl koVka dks 45]109 fd-eh yEckbz

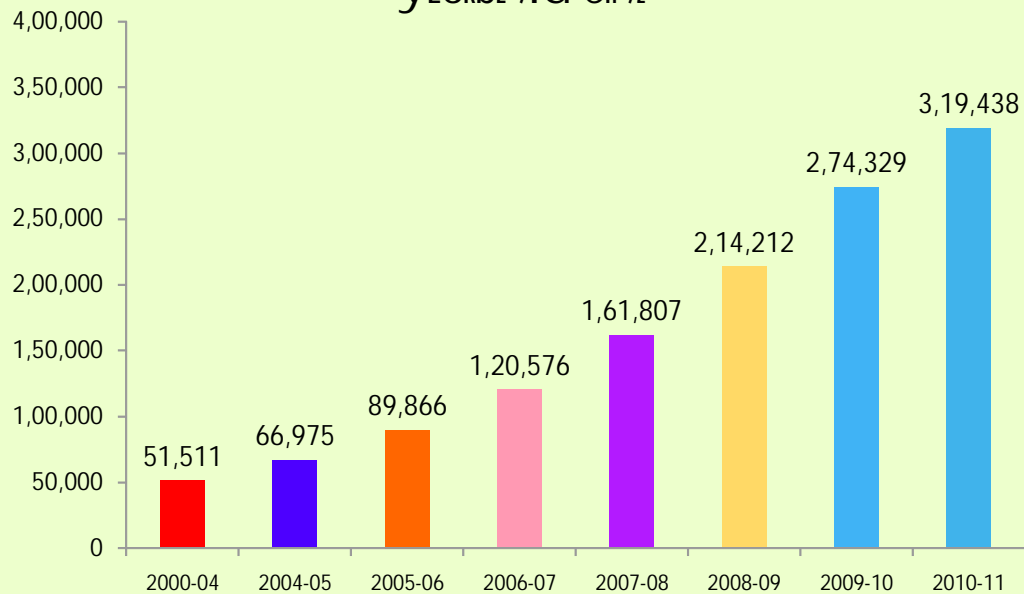
fj i kVZ ds v/khu o'kz ds nkj ku
 7]584 cl koVka dks 45]109 fd-eh
 yEckbz dh ubZ l Mèd l à dkr rFkk
 mlu; u ds l kFk ckjgekl h l Mèd
 l à dkr mi yC/k djkbZxbZgA

dh ubzI Məd I ä dırk rFkk mlu; u dsl kFk ckjgekl h I Məd I ä dırk mi yC/k djkbzxbzga jkT; okj C; kjsl ayXu v&d rFkk v&[k ij fn, x, ga

ih, eth, l okbz l p; h I ä dırk > pko 2010&11 rd
cl koVa

ih, eth, l okbz l p; h I ä dırk > pko 2010&11 rd
yEckbz ¼d-eh-½

4-4 i z/kku ea=h xke I Mel ; kstuk ¼i h, eth, I okb½ ds v r x r fuf e r I Mel ka dk j [k&j [kkoA

; g I fuf' pr djuk n f "Vx r j [krs gg] fd i h, eth, I okb½ ds v r x r Rk fuf e Rk I Melavi s {kr Lrj dh I ok, a mi y C/k djkrh jgg fuf e z k vu p z k ds I k Fk & I k Fk fuf e z k i ' pkr , d vfuok; Z5 o "kh z v u j {k. k vu p z k Hkh o "kz 2003 I svkj Hk fd ; k x ; k Fk k A r Fk k f i r F ; ka i j fopkj dj r s gg fd j k T ; ka e a v u j {k. k x r f o f / k ; ka dh v k j ; Fk k s p r / ; ku u g h a f n ; k t k r k , d i f Ø ; k r s k j dh x b z g s f t I ds v u q k j j k T ; ka d k s d k ; Ø e f u f / k ; ka l æ f / k r j k T ; I j d k j k a } k j k , I v k j v k j M h , d k s v u j {k. k f u f / k ; ka t k j h d j u s i j g h t k j h dh t k , æ h A e a k y ; Hkh v u j {k. k f u f / k ; ka dh mi y C / k r k r F k k b l I æ z k e a , I v k j v k j M h , } k j k f d , x , 0 ; ; d k s e k u h V j d j j g k g A

4-5 xkeh.k I Mel ka ds /kkj . kh ; v u j {k. k i j v r j j k "V h ; I E e s y u

xkeh.k I Mel ka ds /kkj . kh ; v u j {k. k i j f } r h ; v r j j k "V h ; I E e s y u 10 & 12 e k p z 2011 ds n k s k u I k a r k Ø n t] o k s y f o ; k e a v k ; k s t r f d ; k x ; k Fk k f t I d s c k n 13 e k p z 2011 d k s 2008 & 11 d s p Ø d s f y , f o ' o I M e l I æ k ¼ i h v k b z , v k j l h ½ dh V h l h & , 4 I f e f r dh I k r o h a , o a v f l u r e c B d g p A I æ k s B h o k s y f o ; u e a j k t e k k z i z k k l u l f t I s , c h l h d g k t k r k g s } k j k i h v k b z , v k j l h dh I g k ; r k I s v k ; k s t r dh x b z F k h A b l v r j j k "V h ; I æ k s B h d k s x t e h . k v o l j p u k d s f o d k l d s n ' ; & f o / k k u d k s l e > u s d s v o l j d s : i e a n s [k k x ; k A f u E u f y f [k r p k j I n L ; k a d s , d i f r f u f / k e . M y d k s I æ k s B h e a ' k k f e y g k u s d s f y , i f r f u ; Ø r f d ; k x ; k Fk k A

? Jh i Hk k d k l u r d v k j } i w z f u n s k d] , u v k j v k j M h ,

? Jh d s l h / k h e k s } I h b z / k s v : . k k p y i n s k x t e h . k I M e l f o d k l , t d h j v : . k k p y i n s k

- ? MKWvkbZds i V&j; k] I a Þr funskd ¼rdudh¼ , uvkj vkj Mh,
- ? Jh , I -vkj- egj] voj I fpo] ¼vkj I h¼ xkeh.k fodkl e=k;

; g , d vfr I arksttud ckr Fkh fd Hkkjr eai h , eth, I okbzdk dk; kÞo; u I Eesyu dsl ghkkxh I Hkh nskka dsl e{k j [kk x; k Fkk vks] turk dks xkeh.k I ðr k mi yC/k djkusdsfy, bl dh i frfuf/k; ka }kjk I jkguk dh xbzFkhA

5- i/ku e=h xke I Mð ; kstuk ds varxRk xqkoUkk vk'okl u i fØ; k

ih, eth, I okbz fn'kk&funðk xqkoUkk dðnr dk; kÞo; u j .kufnr; kai j cy nrsgð vks] xqkoUkk dks dk; Ðe dh igpku ekurs gð dk; Ðe ds fu"i knu dks okiNr mDr xqkoUkk ekudkard ykusdsfy, ih , e th , I okbz ds varxR , d f=Lrjh; xqkoUkk izaku fof/k dksl ðFkkfud cuk; k x; k gð

bl i fØ; k dk i Fke Lrj dk; Ðe dk; kÞo; u ; fuV ¼ hvkbz ¼Lrj ij vkarfjd xqkoUkk fu; æ .k gð bl LRkj dsmið; {ks= fLFkr iz, ks'kkyk eal kexh rFkk dk; ZdkS ky ij vfuok; Ztkpkadsek/; e I s i fØ; k fu; U=.k gð , d xqkoUkk vk'okl u i qLrdk ¼ [k. Mkaeðr\$ kj dh xbzgSrFkk xqkoUkk fu; U=.k dh vko' ; drkj miLdj rFkk tkp i fØ; kvka o izaku izkkyh dks Hkyh izdkj I e>usds I kFk&I kFk vkofUk tkp dks Hkh oSkfud 0; oLFkk djus dksnf"Vxr j [krsgg {ks= dk; Þrkðvka dks mi yC/k djkbz xbz gð Li"V mUkjnkf; Ro I quf'pr djus dsfy, fofHkuu Lrj ds {ks=h; dk; Þrkðvka }kjk tkpa fu/kkZjr djus dsek/; e I siR; d Lrj ij dk; Zdk i kl djusdh I dYi uk vkjHk dh xbz gð {ks= iz, ks'kkyk dh LFkki uk dksi Fke Hkqrku dsl kFk tkð/k x; k gð

f}rh; Lrj jkT; Lrj ij , d LVÐpMZLora] xqkoUkk ekuhvfjæ gsft I eamRi kn fu; U=.k dsfy, dk; kðdk fu; fer fujh{k.k j [kk x; k gð bl Lrj ij iR; d dk; Zdk rhu Lrjkai j fujhf{kr fd; k tkrk

gSvFkk^r fuekz.k dk i kj Hkd Lrj] e/; e Lrj rFkk vāre LrjA f}rh; Lrj ij , d tS k rFkk LVDPmZ
 fujh{k.k djusgrq jkT; ka dsfy, rduhdh fn'kk&funḡ k fu/kkZjr fd; s x; sgā bu fn'kk&funḡ kka ea
 fujh{k.k rFkk tkpkadh vi f{kr vkofr dsfy, foLr^r funḡ k fn, x, gā jkT; kadsekuhVj kadh l hfer
 mi yC/krk dksnf"Vxr j [krsgq jkT; xqkoḲk EkkWhVjka dksckg; L=krka l syusdsfy, , d ekud
 nLrkost Hkh fu/kkZjr fd; k x; k gā

r^rrh; Lrj dsvarxRk l Mel dk; kād k fujh{k.k djusgrq, uvkj vkj Mh , }kj k Lora= xqkoḲk ekuhVjka
 ¼ u D; w , e½ dks fu; p^r fd; k tkrk gS
 ft l l su dōy xqkoḲk dks ekuhVj fd; k
 tkrk gS cfYd {ks= dk; ZrkZ/ka ds ofj "B
 0; kol kf; dka dks ekxh'kZu Hkh mi yC/k
 dj k; k tkrk gā

jk"Vh; xqkoḲk EkkWhVj jkT; l jdkj vFkok
 Hkkjr l jdkj ds l æBuls l s l o^kfuor
 ofj "B vfhk; Urk gkrs gā ft l uga, u vkj vkj
 Mh , }kj k fu/kkZjr ekun. Mka ds vk/kkj ij
 l p^hc) fd; k tkrk gā

, uD; w e l svi fkk dh tkrh gSfd og fu/kkZjr fn'kk&funḡ kka ds vuq kj dk; kād k fujh{k.k djarFkk
 vi usi fkk.k fjdkMZ dja , uD; w e fujh{k.k dsfy, fn'kk&funḡ k fo" k; i j d cuk; s x; sgārFkk dkj ḡkbZ
 ; kx; fclnq/kai j Li "Vrk l fgr i fkk.k dh i fjHkkf"kr i z kkyh i j vk/kkZjr gā , uD; w e }kj k fujh{k.k dh
 Qks/kskfQd fjdkfMā djusdsfy, Hkh fn"kkfunḡ k fu/kkZjr fd, x, gā xqkoḲk l sl æf/kr eqnka dh
 i Hkkoh rFkk , d l eku fj i kVā l quf"pr djusdsfy, jk"Vh; jkt ekxZ ḡftfu; jka ds i f" k{k.k grq
 jk"Vh; l LFkk u ¼ uvkbZ/h, pb½ ds l g; ksx l s, uD; w e dsfy, vfhkfol; kl ¼ vkj, ḡ'sku½ dk; Dē
 vk; k^st r fd, tkrsgā

, uD; w e ds i fkk.k jkT; l jdkj ka dks dkj ḡkbZ dsfy, Hkst s tkrsgārFkk dh xbZ dkj ḡkbZ ¼ Vhvkj ½ dh
 fj i kVā, uvkj vkj Mh, eaekWhVj dh tkrh gā i fØ; k eavkḡ i kjnf'kZk ykusdsfy, jkT; ka dks i jke'kZ
 fn; k x; k gSfd os, uD; w e fujh{k.k kka dks foLrjr : i l si p^kfjr dja

, d Lora= p; u l fejr] ft l ea egkl fpo] ¼/kbZvkj-l h-½ funs kd ¼ h vkj vkj vkbZ vkbZvkj l h

}kjk ukfer ,d fo"k; oLrq
fo'kskK rFkk , I Vh, @i hVh, ds
nksl nL; gkrs gdu; svH; fFkz; kads
I hoh ij fopkj djrs gā rFkk
, uD; we ds: i eam lga I fpc)
djusdsfy, fl Qkfj'kadjrsgāA
, uvkjkj Mh, dh dk; bdkfj.kh
I febr , uD; we dh uke I ph dks
vupkfnr djrh gā orēku
, uD; we ds dk; Z fu"i knu dk

eW; ka du Hkh Lora= dk; Zfu"i knu eW; ka du I febr] ft I ea, I Vh, @i hVh, dsvf/kdkjh gkrs gā }kjk
fd; k tkrk gā Lora= dk; Zfu"i knu eW; ka du I febr dh dk; bdkgh p; u I febr ds I e{k ml dh
fl Qkfj'kkadsfy, i Lrq dh tkrh gā

tuojh 2007 I sekpZ211 rd fofHkuu jkT; kaefufj{kr fd; sx; sdk; kadsxqkoUkk I ca kh oxhZdj .k dh
fooj.kh i fjf'k"V&vI ij nh xbZgā

6- ekWhVfjæ

6-1 vkWu ykbu i ca'ku] ekWhVfjæ vks] ys[kk iz kkyh ¼vks e, e, , I ½

I exzdk; Døe dksi Hkkoh <x I sekWhVj djusrFkk dk; kzo; u eacgUkj n{krk} toknsg , oa
i kjnf'krk ykus grq ih, eth, I okbz ds fy, , d vk/kfud oc ij vk/kkfjr vkWu ykbu i ca'ku]
ekWhVfjæ vks] ys[kk iz kkyh ¼vks e, e, , I ½ LFkkfir dh xbZgā e[; , i yhd's ku I kVVo's j ekWh; ny
ea xkeh.k I Məd ; kstuk rFkk dkj us'odZ i Lrko] VBWj rFkk vupk] fu"i knu ¼ R; {k , oa foUkh;
i xfr ¼ xqkoUkk ekWhVfjæ] fuf/k; ka dk i dkg rFkk i kflr , oa Hkqrku ys[ks ¼ dk; Zys[kkz 'kkfey gā , d
xqk tksvks e, e, , I dksvU; I kVVo's j ka i svyx djrk gSog i wkZ i kjnf'krk gā bl sD; fDr jk"Vh;

Lrj I {klr mRi kn ij vkjHk dj I drk gSrFkk vkxsjLrk
 cuk I drk gA os I kbV www.omms.nic.in gA
 vks e, e, I dsi kflr , oahkqrku ekM; ny dsfLFkjhdj .k ds
 I kFk jkT; xkeh.k I Md fodkl , t;l ; ka¼ I vkjvkjMh, ½

, d xq k tks vks e, e, , I dks
 vU; I kVjVos jka I s vyx
 djrk gSog i w kZ i kjnf' kZrk gA

}kjk ys[kkadk gkFk I sl dyu NkM+fn; k x; k gA bl dsvykok byDVNlud Hkqrku , oabyDVNlud
 iki .k tS su, folrjk bl ea tkM+tk jgsgA fj i kV/sfglnh] xqtjkrh] mfM+ k vks rfey eaHkh mi yC/k
 gA

osl kbV ea , d eb; wckj gS tga QhMcSd foF'kV : i I sutj vkrh gA QhMcSd ekM; ny dsrhu
 I D'ku gA; Fkk fVli .kh f'kdk; r rFkk i NRkNA bl ekM; ny rd I Hkh ukxfjdka dh i gp gA dk; De
 I sl af/kr dkbZHkh fVli .kh f'kdk; r vks@vFkok i NRkN ekM; ny dsfofHkUu I D'kukadsek/; e I sntZ
 dh tk I drh gA

dk; De I sl af/kr dkbZHkh fVli .kh
 f'kdk; r vks@vFkok i NRkN
 ekM; ny ds foFhKuu I D'kuka ds
 ek/; e I sntZdh tk I drh gA

, d dbnh; osl kbV Hkh fodfl r dh xbZ gS tks
 ih, eth, I okbz ij; kst uk] fn'kkfunZ k] I e)
 , t;l ; k; Hkiedk , oa mUkjnkf; Roka vkfn ds C; kS s
 miyC/k djkrh gS rFkk bl s bl osl kbV ij

www.pmgysy.nic.in ij ik; k tk I drk gA

6-2 I eh{kk cBda

jkT; I jdkjka }kjk bu ij; kst ukkvka ds dk; kZlo; u dks ekUuhVj djus ds fy, jkT; ka ds I engka dks
 I fEefyr djrs gq dbnh; , oa {ks=h; Lrj ij 12 I eh{kk cBda vk; kS tr dh xbZ Fkha bu I eh{kk
 cBdka ea jkT; ka@, I vkjvkjMh, vkfn ds vf/kdkfj; ka ds I kFk&I kFk xkeh.k fodkl
 ea=ky; @, uvkjvkjMh, dsvf/kdkjh "kkfey gq FkA

6-3 i kjnf' k'rk vksj ukxfjd ekUuhVfjæ

½d½ i Lrkfor dk; ZdsokLrfod C; kjsmi yC/k djkusdsfy, LFky ¼ kb½½ ij ukxfjd I puk ck&MZ r\$ kj fd; sx; sgA i ðeV dh i R; d i jr dh pks/kbz dsc; kjskadsI kFk&I kFk i R; d i jr eai z, kx eaykbz xbZl kexh; kadh ek=k dksck&ka i j n' k'z, k t'rk gA jkT; I jdkjka dks I ykg nh xbZgSfd og i R; d ih, eth, I okbz I Mød ij LFkkuh; Hkk"kk ea ukxfjd I puk ck&MZ yxk; a rkd ukxfjdka dks I puk fey I ds vksj dk; Døe ds dk; kRo; u ea i kjnf' k'rk dks c<kok feyA

dk; Døe eai kjnf' k'rk dks vksj c<kusdsfy, jkT; I jdkjka dks I ykg nh xbZgSfd og ih, eth, I okbz I Møkadk feydj njsk djusdsfy, tui fruf/k; kadks vkei=r djusdh iz kkyh dks vi uk; A I ka-s fujh{k.kkadsfy, fuEufyf[kr 0; oLFkk djusdh I ykg nh xbZgS%

1- I æf/kr tku@{ks= dk v/kh{k d vfhk; Urk ml tku@{ks= dk i fruf/kRo djus okys ekuuh; I d n I nL; vksj ftyki æ[k I s6 eghus dh vof/k ea, d ckj I æf/kr {ks=ka eafdl h Hkh ih, eth, I okbz i fj; kst uk dk p; u djdsml dsl a Ør fujh{k.k@njsdk

vk; kst u djusdsfy, vugkdk djskA
 2- {ks= dk i Hkkjh dk; z kyd vfhk; Urk ekuuh; fo/kk; d vksj I æf/kr e/; orhZ i pk; r ds v/; {k I rhu eghusea, d ckj I æf/kr {ks= dh fdl h Hkh ih, e th, I okbz i fj; kst uk dk p; u djdsml dsl a Ør fujh{k.k@njsdk vk; kst u djusdsfy, vugkdk djskA
 3- bl h i zdkj mi [k.M dk i Hkkjh I gk; d vfhk; Urk xte i pk; r dsl æf/kr I j i p I snkseghusea, d ckj I æf/kr {ks= dh fdl h Hkh ih, e th, I okbz i fj; kst uk dk p; u djdsml dsl a Ør fujh{k.k@njsdk vk; kst u djusdsfy, vugkdk djskA

[k- I p̄uk dk vf/kdkj ¼vkj Vhvk b½

, uvkj vkj Mh,] tksfd xkeh.k fodkl ea=ky; rFkk jkT; I jdkj ka dks ih, eth, I okbZ Ldhe ds i Hkkoh dk; kDrou dsfy, rduhdh rFkk i cdku I gk; rk inku dj jgk gS I p̄uk dk vf/kdkj vf/kfu; e ds vUrxZr , d tui kf/kdj .k gA ih, eth, I okbZ CMs foUk; L=kr ka dk i fjfu; ktu "kkfey djrh gS rFkk ; kstuk I s I æf/kr egROI wkZ I p̄uk dks tuf/kdkjh {ks= ea vi fjgk; Z cukus ds fy, vfuok; Z : i I s i R; d dk; Zkjh Lrj ij i jnf"krk , oamUkjnkf; Ro pkgrh gS tksfd I p̄uk dk vf/kdkj vf/kfu; e 2005 dk vfr egROI wkZ mIs ; gA

, Tkd h usih, eth, I okbZ I s I æf/kr egROI wkZ I p̄uk dks viuh I jdkjh osl kbV ¼HVP/www.pmgys.nic.in½ ij j [kk gS rFkk vi usoc I eFkZ vkUu ykbu i cdku] ekuhVfjæ , oays [kkdj .k izkkyh ¼vks e, e, , I ½ ft I dsfy, ; vkj, y www.omms.nic.in gS dsek/; e I sHkh vkj vf/kd I p̄uk miyC/k dj jgh gA funs'kd foUk , oaiZ'kkI u] , uvkj vkj Mh, , oal a Ør I fpo ¼vkj I h½ xkeh.k fodkl ea=ky; , oae gfun'skd] , uvkj vkj Mh, Øe"%, tã h ds dshh; tu I p̄uk vf/kdkjh , oavihy i kf/kdkjh gA

7- vuq d'kku vkj fodkl

7-1 vuq /kku , oafodkl dh igya

jk"Vh; xkeh.k I Ml fodkl , tã h ¼ uvkj vkj Mh, ½ usfuEufyf [kr {ks=ka ea vuq d'kku vkj fodkl dk; kãdh 'kq vkr dh gS%

- ⊕ tW Hkwol= dk iz ksA
- ⊕ xkeh.k I Ml i oem/ fu"i knu vè; ; uA
- ⊕ i ks] kfxdh i n"ku i fj; kstuk, a

7-1-1 xkeh.k I Mədkaeatw Hkwol= dk iz; ksx

detkj feVvh eal Məd fuekZk dh ykxr vf/kd vkrh gSbl fy, feĦ dh etcrh {kerk c<kus ds fy, tw iz ks dsykhkaij vuq đku vks fodkl fu"d"kkđ dh vksxtkp dh tk jgh gđ xkeh.k I Məd fuekZk eatw Hkwol= ¼tsthVh½ ds iz; ks ds {ks=h; Lrj ij {kerk eal đkj djus ds fy, , d ik; yV ifj; kstuk dh 'kq vkr dh xbZ vks tw fofuekZk fodkl ifj"kn-¼tSMh, e-l h¼ tksol= e-ky; dh , d , tđ h gS dksbl ik; yV ifj; kstuk ds fy, ukMy , tđ h ds: i eai gpkuk x; k FkA ; g bl dh ctk; dñh; I Məd vuq đku I đFku ¼ h-vkj-vkj-vkbZubZfnYyh ds fy, rduhdh ij ke'kñrk ds : i eacuh jghA jk"Vh; xkeh.k I Məd fodkl , tđ h vks tw fofuekZk fodkl ifj"kn ds chp , d I e>kk gpk gSA bl ik; yV ifj; kstuk ds fy, ikp jkT; kaeal Məd adk p; u dj fy; k x; k gđ

dñh; I Məd vuq đku I đFku ds fn'kkfunđku ea ts, e-Mh-l h }kjk p; fur I Məd dk; kđ ds fy, rš kj dh xbZ folrñ ifj; kstuk fj i k/kđ dks vf/kdkj I áUu I feñ }kjk i kl dj fn; k x; k gđ jkT; xkeh.k I Məd fodkl , tđ h usvko'; d fo'kš fn'kkfunđkka ds I kFk&I kFk , I -ch-Mh ds i ko/kkuka dk vuq kyu d jrs gq dk; Z dks vko"; d fo'kš "krkđ dsvk/kkj ij i gysgh nsfn; k gđ tsthVh Vđukñ/ksth ds I kFk uk I Mədai jh gks pñh gđ vks I hvkj vkj vkbZ }kjk bu I Mədka ds dk; Zfu"i knu dk eW; kđu fd; k tk jgh gđ

7-1-2 xkeh.k I Məd i đeđ fu"i knu vè; ; u

Xkeh.k I Məd i đeđ fu"i knu vè; ; u jkT; rduhdh , tđ l ; ka ds fy, vk; kš tr dk; Z kkyk dh fl Qkfj'kka ij 'kq fd; k x; k rkfd fuEufyf[kr ds eW; kđu dks i qe cuk; k tk I d%& (i) flFkjrñ cuk, j[kus ds fy, oržku fMtkbu i fØ; kvka dh n{krkA

(ii) ֆօհհՅՈւ I կեկֆՏժ վհհհհժ i ֆյօժ կա ea I Մեկա ij pyus okys ; krk; kr ea ֆօֆօ/կ օֆ) dh i ժֆՍկ; կՔ

(iii) ֆօհհՅՈւ {կս= ֆԼհհր; կաեֆսֆ' քր I e; կօֆ/կ eai յեՆ/ dh մՍկյ կրյ [կյ կհԱ

xteh.k I Մեժ i յեՆ/ ֆս"i կնս վե; ; u djkusdsfy, I Լհհհհհհհ i ցքս dj yh xbzgsvkՅ I e>կս= k el կնս ij ցԼրկ{կյ ցքսթսցՔ

ցր I ս I Լհհհհհհ svֆre ֆյ i կՆ/ի կր ցքսթս ցՔ վկՆ/կՆ/ի] Ենկ I Ժսի կր ֆժ, x, ՄկՎկ Ժսվկ/կյ ij ֆօ"կյսկ.k , օa i ֆր: i .k djusgrqukfer ֆժ; k x; k ցՔ

7-1-3 i կՏ] կֆxԺ i n' կՆ i ֆյ ; կստուկ, a

յկՏ; կաժկսֆս; ֆer i Լրկօկաժս I կֆ&I կֆ i կՏ] կֆxԺ i n"կՆ i ֆյ ; կստուկ, ai Լրր djusdsfy, i կՆ I կֆր ֆժ; k տրկ ցՔ յկՏ; կա I սի կր dh xbz i ֆյ ; կստուկաԺ I յհ{կկ dh տրհ ցՆրհհ մԼցարԺսԺ i n"կՆ ցրզվ/կժկ I օ Լս I ֆer Ժսի Լրր ֆժ; k տրկ ցՔ

յկՏ; կաժկս I քօ ֆն; k տրկ ցՆֆժ Ժ I սԺ 2&3% i Լրկֆօր I Մեկաժկս xteh.k I Մեժ ֆեւշկ Ժս ֆյ, mi ; Քր , օa հկյրհ; I Մեժ Ժկաժ 1/4 կՆ/կյ I 1/2 }կյ i Բ; կֆ; r ubz I կֆx, կա@րԺսԺ կաժկս i z կս eայկ, Ա

ubz ֆԺԼ Ժս i կի ֆՏ I ս կյի ֆոկյ uկյհկյ մքք I ?կրկ օկյի i կՆ/բֆհյիս i կի i z կկյի 1/4 ՄհՄԿԿ; Մհի 1/2 Ժց կրկ ցՆվՅ տկնկյֆր հկֆexr ty ֆժկ I հ i z կս Ժսֆյ, mi ; Քր ցՆԺս i z կս eայկսԺ ԼօԺֆր նհ xbz ցՔ

ֆ I eՎ ԺՅիՎ 1/4 Յ ֆՕԿԿԿՄ , օa վր% կֆ' կր ԺՅիՎ ցյկՆ/1/4 xոյ] yկԵ ԼՎֆցյկԺՄ] ԼյՔ ԼՎֆցյկԺՄ] ԺկՎ j i z կս eայկսօկյս24 I Մեժ Ժկ; կաժսֆյ, i h, e h, I օկՆժսվրxՆ i կՏ] կֆxԺ i n' կՆ i ֆյ ; կստուկաժկ ֆօքյ ֆժ; k x; k ԲկԱ

7-2 ih, eth, l okbzēavi uk, x, mRd"V 0; ogkj

7-2-1 xkeh.k I Məd vuj {k.k ekWly

xkj/h vof/k dscn I Mədādk včš 5 o"kkādsfy, vuj {k.k
bl sfuEukuđ kj 4 eq; 'kh"kkādsvr xčr 'kkfey fd; k tk I drk gā

Hkkx& i i kj fHkd i q%Fkki u % I Mədādh fo'kš ejEer okysdk; Ź ØLV dk I pf<đj .k] fuekz k dks
mBkuk] I hMh dk; Zeatkm@i fjonu vkfn dk; Ztkšfd i fješ gā

Hkkx& ii uēh vuj {k.k %yxkbzxbz, tš h dks I Məd dks I efpr i fjogu fLFkfr; kaej [kusdsfy,
I Hkh vi š{kr vko'; d dk; kādksfu"i kfnr djuk pfg, A
uēh vuj {k.k dsfy, Hkqꝛku fu"i knu rkfydk ij vk/kkj r gks I drk gā fu"i knu rkfydk, afofHku
uēh vuj {k.k enka@xrfof/k; kādšfy, fu; r dh tk I drh gSAI ehi Lr I Mədādk I eņ tksdk; kādš
i Hkkoh fu"i knu dks I qe cukr gSds I Ecu/k eavuj {k.k fufonk, atkjh dh tk I drh gā Hkqꝛku dks
vftč fu"i knu I pñ fclnq/kal stkmk tk I drk gā

Ukeh vuj {k.k xrfof/k; ka dks fu"i knu ds vk/kkj ij I fpc) djuk

#	Ena@xrfof/k dk uke	o"kz ea i pkyuka dh vkofr	fu"i knu rkfydk
1	o"kkz I sgg dVoka dh ejEer rFkk i Vjh dks Bhd djuk	i k; %o"kkz ds ckn , d ckj	10
2	'kkMj rš kj djuk	tc tš k vko'; d gks	20
3	xMMka dks Hkj us rFkk VpMka ea ejEer vkfn I fgr Mkejhd r I rgh I Məd rFkk@vFkok ctjh okyh I Məd dk j [kj [kko	tc tš k vko'; d gks	50
4	ukfy; ka dk j [kj [kko	nks ckj	3
5	i Mh >kfM+ ka dh I k [kk, a dkVuk rFkk ?kkl , oa vif=.k dh dVkbz vkfn	i k; %o"kkz ds ckn , d ckj	3
6	I hMh dk; kādš eñj kj xkMZ i RFkj ka i j I Qsh djuk rFkk foLFkfi r xkMZ i RFkj ka dks i q%yxkuk	o"kz ea , d ckj @o"kz ea nks ckj	2
7	Hkj kus I hy fd, x, tkMka ¼ h h tkM½ dh ejEer	tc tš k vko'; d gks j [kj [kko	3

Hkkx III Mkejhd'r I rg dk uohdj .k %bl dk; Zea I Med dh vko' ; drk dsvuđ kj i kp o"lz dh dy vof/k ea, d ckj oržeku I Med dh Mkejhd'r I rg dk uohdj .k 'kkfey gđ ; g Hkh i fješ dk; Z gđ

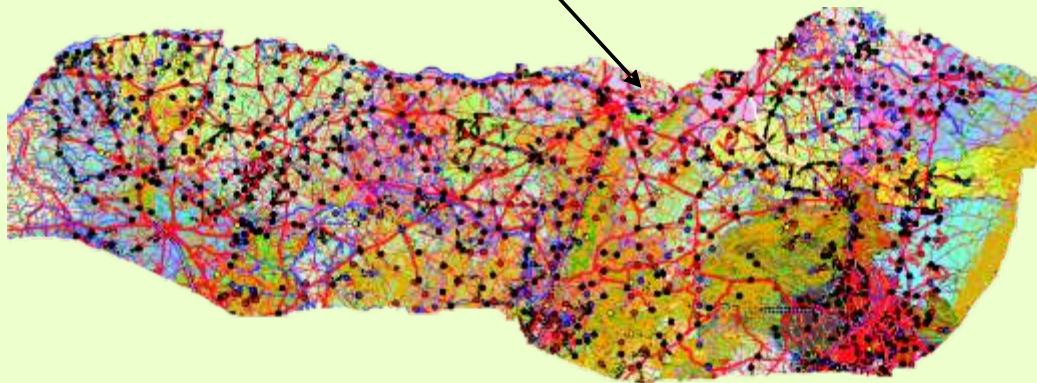
Hkkx IV vki krdkyhu dk; Z% i kdfrd ?kVuk ds ifj .kkelo: i vi R; kf' kr {kfr I sl Ec) gđ ; g i fješ dk; Zgkđ

vuj {k .k dk; kđ dh foŮk 0; oLFkk % jkT; ka }kjk ctVh; i f0; k dsek/; e I svuj {k .k fuf/k; kads i ko/kku dh oržeku 0; oLFkkvkadsvykok d'k mRi knka i j mi dj mnxg .k] e .Mh ck/Mkđ }kjk vá knku rFkk jkT; ka }kjk [kuu@mR[kuu I kefxz; kadsystkusokysHkkjh okgukai j 'kđ mxkgk tk I drk gđ

7-2-2 thvkbz, I I eFkđ ekufp= i n'kđ iz kkyh

cl koVka I a dka ekxka Cykđ ds {ks=ka dh I hekvka I fgr usvod] fuokpu {ks= rFkk jkT; dh I hekvka dks inf'kđ djusokyh thvkbz, I }kjk I eFkđ cukbzxbz ekufp= i n'kđ iz kkyh n'kt I Vof j I sfodfl r dh tk I drh gđ ; g iz kkyh LFkykdfrd pnjka dks fcNkuš Hkđ dj ekufp=] vfhk; Urkvka i j fo'yšk .k dh vko' ; drk] vk; kstu dh uhfr; ka rFkk dk; kđo; u ds Lrjka dks I ŋe cuk I drh gđ ekufp= i n'kđ iz kkyh I a kstu MkVk j pukvka rFkk LFkkfud MkVk I j puk dsek/; e I svl'rjki "Bh; cuk; h tk I drh gđ bl vl'rjki "B dksfui qk i fjogu iz kkyh vkbz/hl h] thi h, Q }kjk ekufp= .k okys LFkki R; tš svuđkgh I ož .k Hke .k] ystj che i kš] kšxdh ds I kFk vkđ&ykbv vkdyu] thi h, p }kjk I eFkđ cuk; s x; s i fjogu i Fk] foi fRr i pkj@I gk; rk i pkj iz kkyh] Økflrd I Med usvodZfo'yšk .k Lokufkđ dyufof/k vkfn dsl kFk I Med I a dka dh i kFk fedrk dsl kFk tkpk tk I drk gđ I pkbzxbzi gp iz kđrk vuphy I fo/kk i fjr] fer0; ; h rFkk fd I h Hkh LFkkfud ; k xš & LFkkfud I a kstu MkVk I j puk dsfy, oškfud : i I svuđhy gđ ; g thvkbz, I dh fd I h Hkh I keku; i šst kadsvuphy gđ

dlkj uVodZ ea I Məd ds I ožk.k exZ dks n"kkZus okyk ekufp=

8- ckg; I gk; rk i klr i fj ; kst uk, a

8-1 ckg; foÙk i kš.k.k , tđl ; ka

pid dnh; I Məd fuf/k vf/kfu; e ds vrxr gkbZ Li hM Mhty ij mi dj dh mxkgh I smi yC/k I d k/ku bl i dki dsdk; Øe dsfoÙki kš.k dsfy, i ; klr ughagSbl fy, xkeh.k fodkl ea=ky; dks foÙk ea=ky; dsl g; ks I smi ; Ør dne mBkusdsfy, i kf/kNr fd; k tkrk gSrkd ckg; foÙk i kš.k.k , tđl ; k tš sfo'o cđ vks , f'k; kbZfodkl cđ __.k yusl fgr vrfjDr foÙk; I d k/ku tđk, tk I dA

jk"Vh; xkeh.k I Məd fodkl , tđ h i fj ; kst uk dh rš kjh vks dk; Zfu"i knu dsfy, rduhdh vks i pkyu I dkh I gk; rk inku djrh gA __.k i fj ; kst uk vuqdkka eafu; r QæodZ ds vuq kj bu i fj ; kst ukvadsdk; Zfu"i knu dksHkh , u vkj vkj Mh , }kj k ekWhVj fd; k tkrk gA

8-2 fo'o cđ i fj ; kst uk & I

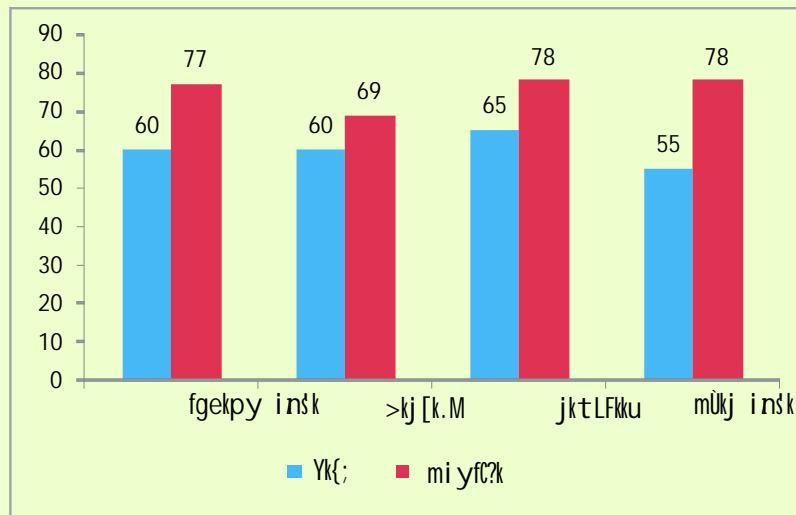
o"Z2004&2005 ds nš ku fo'o cđ I s400 fefy; u vefj dh Mkyj dk __.k fgekpy i nš k] >kj [km] jkt LFkkv vks mRrj i nš k dsfy, fy; k x; k FkkA ea=ky; dh vks I s, u vkj vkj Mh , i fj ; kst uk dks ekWhVj djrh gš fo'o cđ o jkT; kadsI kFk I ello; LFkfi r djrh gsvks vko' ; d vè; ; u djrh gš nkokai j dkižkgh djrh gSrFkk frekgh fj i kVarš kj djrh gA

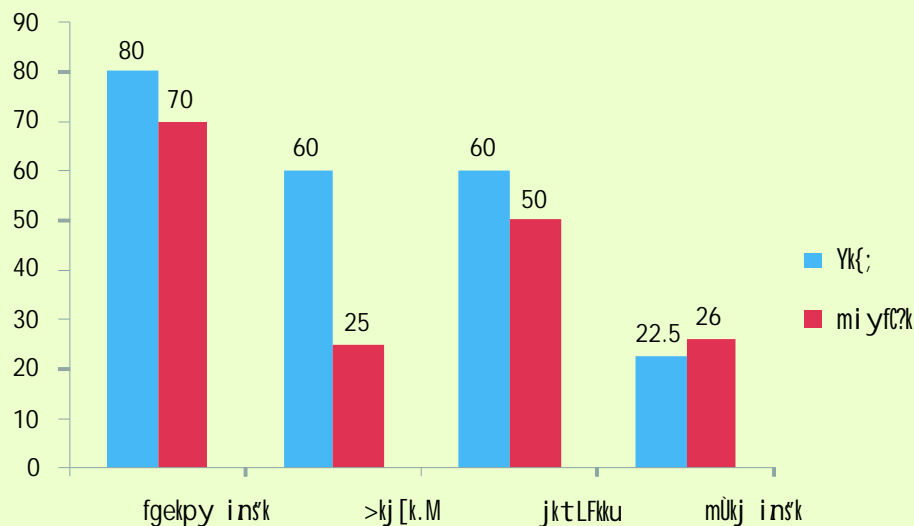
ՀՀ ֆերմերի կողմից 2010 թվականից սկսված արտադրության արդյունքների մասին տեղեկությունները ցույց են տալիս, որ 2010 թվականին ՀՀ ֆերմերի կողմից արտադրված արտադրանքների արժեքը 23 տոկոսով ավելացել է 2009 թվականին արտադրված արտադրանքների արժեքին: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ:

Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ: Այս ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ֆերմերը 2010 թվականին ավելի ակտիվորեն են զբաղվում արտադրությամբ:

Ֆերմերի կողմից արտադրված արտադրանքների արժեքը (%)

Ֆերմերի կողմից արտադրված արտադրանքների արժեքի մեջ սնունդի մասնաբաժնի փոփոխությունը (%)

fo'ó cðl }kjk foðk ík"kr ih , e th , l okbl dh ekpl 11 rd l ðpr íxfr

jkT;	yEckbã ¼fd-eh½	[kpl ¼# i ; s dj kðMka eð½
fgekpy in'sk	1,111.15	200.16
>kj [k.M	130.07	30.67
jkT LFkk	6,219.12	1,045.19
mùkj in'sk	2,156.35	641.58
dý	9,616.69	1,917.60

Ekpl 2011 rd mi ; kx eayk; k x; k fo'ó cðl __.k %385 fefy; u vejhdh MKWj xkeh.k I Mð í fj; kst uk&II ¼vkj vkj ih& II ½ fo'ó cðl ckMZ }kjk 20 fnl Ecj 2010 dks 1-5 fefy; u vejhdh MKWj ¼fofufn½V fuosk ØSMV½ dk u; k __.k vuþkfnr fd; k x; k rFkk 14 tuojh 2011 dksHkkjr l jdkj }kjk gLrk{kfjr fd; k x; kA

vkj vkj ih&II 2011 l s5 o"kkál svf/kd dsfy, ih, eth, l okbl dk; Øe dsdk; kðo; u eal gk; rk nus dk y{; j [krk gá bl í fj; kst uk dsnks?kVd gá%

- ? dk; Øe foðk í cðku &1]440 fefy; u vejhdh MKWj %
- ? 7 jkT; %fgekpy in'sk] >kj [k.M] eþkky; ;] í atkc] jkT LFkk] mùkj [k.M rFkk mùkj in'sk 'kkfey fd, x, gá
- ? dý 8]263 cl koVa' kkfey dh tk, æh %24]174 fd-eh- yEckbl dh l Melacukbl tk, æhA dý ykxr 1706 fefy; u vejhdh MKWj A
- ? l ká Fkkfud l ñ<hdj .k & 60 fefy; u vejhdh MKWj %dk; Øe dsdk; kðo; u gsrql cð/kr , tál ; kadh {kerk l ñ<+dj usdsfy, rþ kj fd, x, , d rduhdh l gk; rk dk; Øe dk l eFkZA
- ? vkj , .M Mh&11-9 fefy; u vejhdh MKWj A
- ? Lora= l R; ki u&6-7 fefy; u vejhdh MKWj A
- ? í fj; kst uk í cðku í ke' kzhkrk&22-6 fefy; u vejhdh MKWj A
- ? mi Ldj& 7-8 fefy; u vejhdh MKWj A
- ? í f'k{k.k , oadkky fodkl &11-00 fefy; u vejhdh MKWj A

8-3 , f'k; kbzfodkl cđ ¼, Mhch½

, f'k; kbz fodkl cđ ¼, Mhch½ vl e] NÙkhl x< } e/; inškj mMhl kj if'peh cakj] jkT; ka ea ih, eth, l okbz dk; Øe dks l gk; rk inku djrk jgk gSA xteh.k l Mē l DVj II fuos'k dk; Øe ¼vkj vkj, l II i h½bu jkT; kaeadk; kēlor fd; k x; k gA

xteh.k l Mē l DVj II fuos'k dk; Øe ¼vkj vkj, l II i h½

; g i fj; kst uk vl e] mMhl k rFkk i f'peh cakj eaxjhch rFkk opu dk l ek/kku djusgrqfo'kšk : i l srš kj dh xbzFkA vkj vkj, l II i h dksbu jkT; kaexteh.k cl koVka dshkkxka dksckj gekl h l Meda mi yC/k djkusdsfy, dk; kēlor fd; k x; k gA Hkkjr l jdkj us, Mhch l s eYVhVka ks l ũo/kkvka dsfy, vkonu fd; k Fkk ft l ds vrxr cgr l s __.k mi yC/k dj, tk, xA 25 uoEcj 2005 dks fd; k x; k 750 fefy; u vejhdh Mkyj dk l j puk foũki cak vuçak i fj; kst uk ds fy, foũk i cak djusgrqeYVhVka ks foũk i cak l ũo/kk mi yC/k djkrk gA mi; ũr ikpka, Mhch foũk i kš'kr jkT; kaemi & i fj; kst ukvka dsfo" k; ea, Mhch dksvkof/kd foũk l gk; rk gsrqvuj kš k i Lrŕ fd, x, FkA __.kka l sfoũk i cak/kr py jgh i fj; kst ukvka dsdk; kũo; u dh fLFkr uhpsnh xbzgš%

i) i fj; kst uk&2 ¼ __.k l a2414&vkbz, uMh½

eYVhVka ks foũk i cak l ũo/kk ¼ e, O, O½ ds vrxr vl; i h, Qvkj Okby djds mMhl k ea cŕ II i fj; kst uk dsfy, 77-65 fefy; u vejhdh Mkyj dk __.k fy; k x; k FkA i fj; kst uk usmMhl k ea 231 cl koVka dks1]013 fd-eh- yEckbz dh l Meda } kj k l á dŕ k mi yC/k djkbzgA __.k 31 fnl Ecj 2010 dks l eklr fd; k x; k Fkk rFkk l Qyrki wzd dk; kēlor fd; k x; kA

ii) i fj; kst uk&3 ¼ .k I a[; k 2445 vkbZ, uMh½

vl e rFkk i f' peh cakky eacp ii dh mi & i fj; kst ukvka ds foúk i zdk grqeYVhVka ks foúk i zdk I fo/kk ds vrxRk 130 fefy; u vejhdh Mkyj dk __.k fy; k x; kA , Mhch }kjk __.k 5 tuojh] 2009 dks i Hkkoh fd; k x; kA i fj; kst uk vl e ea985 fd-eh- ds I kFk 607 cl koVka dks rFkk i f' peh cakky ea843 fd-eh- ds I kFk 718 cl koVka dks I ä Zrk mi yC/k dj, xhA i f' peh cakky rFkk vl e eai fj; kst uk dh i xfr I arksttud gSrFkk __.k fnl Ecj 2011 eal eklr gkst k, xkA

iii) i fj; kst uk&4 ¼ .k I a[; k 2535½

vl e mMh k rFkk i f' peh cakky eacp iii dh mi & i fj; kst ukvka ds foúk i zdk grqeYVhVka ks foúk i zdk I fo/kk ds vrxRk 185 fefy; u vejhdh Mkyj dk __.k fy; k x; kA , Mhch usbl __.k dks 26 uoEj] 2009 I si Hkkoh cuk; k gA ; g i fj; kst uk vl e ea871 fd-eh- ds I kFk 397 cl koVka dks mMh k ea 1287 fd-eh- ds I kFk 517 cl koVka dks rFkk i f' peh cakky ea660 fd-eh- ds I kFk 704 cl koVka dks I Mæ I ä dZrk inku djsxA

iv) i fj; kst uk&5 ¼ .k I a[; k 2651½

mMh k eacp iv] e/; i nsk eacp v rFkk i jd c p v] i f' peh cakky c p iii ¼ ykW ii½ rFkk NÜkhl x<+ea c p iv dh mi i fj; kst ukvka ds foúk i zdk grq eYVhVka ks foúk i zdk I fo/kk ds vrxRk 222-22 fefy; u vejhdh Mkyj dk __.k fy; k x; kA __.k 29 vDrwj 2010 I si Hkkoh gksx; k gA bl i fj; kst uk ea NÜkhl x<+ea 325 fd-eh-] e/; i nsk ea 2535 fd-eh-] mMh k ea 1512-01 fd-eh- rFkk i f' peh cakky ea 443-45 fd-eh- yEch xkeh.k I Mæka dk fuekZk 'kkfey gA ; g i fj; kst uk mMh k ea 428 cl koVka dks e/; i nsk ea 895 cl koVka dks rFkk i f' peh cakky ea 257 cl koVka dks t kMæchA e/; i nsk i f' peh cakky rFkk mMh k i fj; kst ukvka dh i xfr I arksttud gA NÜkhl x<+j kT; fufonk, a vkef=r djusdh i fØ; k ea gA

xkeh.k I ä dRkk fuos'k dk; Øe ¼ vkj I hvkbZ h½

0k"Z 2012 & 16 ds nsk ku vl e] mMh k i f' peh cakky] e/; i nsk rFkk NÜkhl x<+j kT; kaea, Mhch dh I gk; rk I s xkeh.k I ä dRkk fuos'k dk; Øe ¼ vkj I hvkbZ h½ dk; kZlor fd; k tk, xkA ; g i Zrkfor fd; k x; k gsf d bu i k p k j kT; kaea 4 c p ka dks dk; kZlor fd; k tk, xkA c p I dk vkdkj 3200 fd-eh-] c p ii dk 3000 fd-eh-] c p iii dk 2000 fd-eh- rFkk c p iv dk 3000 fd-eh- gksxA xkeh.k I ä dRkk

fuos'k dk; Øe ¼vkj hvkbã h½grq11]200 fd-eh- I Mæd yEckbzdsfy, Mhbz, rFkk , Mhch }kjk I Eer
 __.k 800 fefy; u vejhdh Mkwj gÅ vkj hvkbã h vkjHk djusgrqfuEufyf [kr xfrfof/k; ka'kq dh
 xbZrFkk i wkZdh xbZgÅ%

¼½ vkj hvkbã h dscp&i ea'kkfey djusgrqjkt; kaéal Mækadh i gpk u wkZdj yh xbZgÅ
 ¼i½ , Mhch ijke'kñkrkvka }kjk i R; d i fØ; kxr jkt; eaMhi hvkj , oa, Mhch j {kks k; r\$ kj djus
 I fgr i R; d jkt; ea100 fd-eh- uewuk I Mækadfsy, i k; yV i fj; kst uk r\$ kj djuka

¼iii½ , Mhch }kjk vuæksnr [kkdsdsvuð kj çp i dsfy, Mhi hvkj r\$ kj djuk A ½e/; i n\$ k
 NÜkhl x<+ vl e rFkk i f'peh çakj jkt; kaéalMhi hvkj i wkZdj yh xbZgÅrFkk mMhã k jkt; ea
 ; g i fØ; kxr gÅ

NÜkhl x<+ vl e rFkk i f'peh çakj jkt; kaéalMhi hvkj i wkZdj yh xbZgÅrFkk mMhã k jkt; ea
 ; g i fØ; kxr gÅ

¼v½ vkj hvkbã h dsfy, , Mhch j {kks k; r\$ kj djusrFkk mlgaykxwdjusdsfy, vl e j e/; i n\$ k
 rFkk NÜkhl x<+ jkt; kaéal i fj; kst uk dk; kØo; u ijke'kñkrk ¼ hvkbã h½ fu; Ør fd, x, gÅ
 mMhã k rFkk i f'peh çakj jkt; i hvkbã h dksfI Rkæj 2011 dsvar eafu; Ør djæA

¼v½ xteh.k I Mæd I DVj u fuos'k dk; Øe ¼vkjvkj, I u i h½ dsj {kks k; ykxwdjusrFkk xteh.k
 I ä dñk fuos'k dk; Øe dsfy, j {kks k; r\$ kj djusgrq rduhdh I gk; rk ijke'kñkrk
 ¼/h, I I h½ fu; Ør fd; k x; k gÅ

¼vi½ I Hkh i kp jkt; kaéal kã.Fkkfud fodkl ¼xteh.k I Mæd us'odZiZãku ; fuV rFkk xteh.k I Mæd
 i f'k{k.k , oavuð kãkku dñh½ dh LFkki uk rFkk i pkyu A

i hi hvh, }kjk xteh.k I Mæd I DVj u fuos'k dk; Øe dsfy, i k; yV i fj; kst uk
 r\$ kj djuk

, Mhch us'tki ku fo'ksk fuf/kj 0-8 fefy; u Mkwj dh I gk; rk }kjk vi usL=kska l si fj; kst uk i kjãHkd
 rduhdh I gk; rk ¼ hi hvh, ½ ijke'kñkrk fu; Ør fd; k gÅ i fj; kst uk i kjãHkd rduhdh I gk; rk
 ¼ hi hvh, ½ ijke'kñkrk dk eq; mñs; xteh.k I ä dñk fuos'k dk; Øe dksr\$ kj djuk rFkk ml dk
 i fri knu djuk gÅ i fj; kst uk i kjãHkd rduhdh I gk; rk ¼ hi hvh, ½ ijke'kñkrk usMhi hvkj [kkdsdks
 vñre : i nsfn; k gSft I dk iz; kx 100 fd-eh- I Mæd dsMhi hvkj rFkk çp i dsMhi hvkj r\$ kj djusds
 fy, fd; k x; k gÅ i fj; kst uk i kjãHkd rduhdh I gk; rk ¼ hi hvh, ½ ijke'kñkrk us I Hkh i kp jkt; kaéal
 I oðk.k Hkæ.k Hkh ij k dj fy; k gS rFkk I kepkf; d I ghkkf xrk <kpk dk; Z ¼ hi h, Q½ i yzku dks
 I ä kf/kr dj fy; k gÅ mlgkaus i R; d jkt; ea p; fur uewuk I Mæka l s t ½/s i ; kbj .kh; eqkadh Hkh
 i gpk u dh gS rFkk i kjãHkd i ; kbj .kh; i jh{k.k ¼/vkbbz½o j {kks k; vko' ; drkvkadksvñre : i nusds

fy, , I vkvkjMh, rFkk Mhi hvkj ijke'kzhkrk dsl kFk ijLij I dkn djæA

, Mhch I gk; r i klr jkT; ka ea xkeh.k I Məd uoVodZ izdku ; fuuV rFkk xkeh.k I Məd if'k{k.k , oa vuq ddku dšnz dh LFkki u dsvarxR , Mhch }kjk __.k dh jkf'k 800 fefy; u vejhdh MKWj rd I Eer dh xbzgA , Mhch ifj; kst uk dh r\$ kjh dks ns[kus dsfy, vDrncj 2011 dse/; earF; kUošk fe'ku dksyxk; xkA , Mhch }kjk eVhVka ksfok I fo/kkva¼ e, Q, Q½ dks Qjoh 2012 rd vuoknu fn; k tk, xk rFkk , Mhch }kjk iLrkfor I d k/ku dk; Døe ds vuq kj Vka ks dsfy, __.k , oai fj; kst uk vuqak ij gLrk{kj ekpZ2012 earfu"i kfnr fd, tk, æA

8-4 if'k{k.k , oaekuo I d k/ku fodkl ¼, pvkjMh½

i h, eth, I okbz dks dk; kZlor d jusokys d kfeZka ds {kerk fuekZk dsfy, , uvkvkjMh, }kjk ofj"B vf/kdkfj; kad sfy, I hvkj vkj vkbZ ubzfnYyh] , u, I h] gšjkckn rFkk vkbZ/kbZ/h xpkgkVh] vl e tš s jk"Vh; Lrj dsl LFkkuka earFkk vl; vf/kdkfj; kad sfy, jkT; Lrj ij xkeh.k fodkl ds foHkUu jkT; I LFkkuka earfoHkUu if'k{k.k dk; Døe vk; kštr fd, x, gA o"Z dsnšku 1]167 vf/kdkfj; ka dks, uvkvkjMh, }kjk 2] 3 rFkk 6 fnol kad sfy, fodfl r fd, x, if'k{k.k ekM; gka ds vk/kkj ij , uvkvkjMh, }kjk I Ec) fo"ka ij I Lrj fd, x, fo'kšK i k/; ki d oxZ }kjk if'k{k.k mi yC/k dj k; k x; kA

I Hkh jkT; ka I s d kfeZka ds if'k{k.k I adkh vko'; drkvka ds vk/kkj ij o"Z 2011&12 dsfy, if'k{k.k dšysMj dks vāre : i nsfn; k x; gA if'k{k.k dh vko'; drk dks igys I s vk; kštr fd, x, if'k{k.k dk; Døe ka I si klr ifri qV rFkk , I vkvkjMh, vkfn dh vko'; drkvka ds vuq i r\$ kj fd; k x; kA

bl ds vykok jk"Vh; xkeh.k fodkl I LFkku ¼ uvkbZ/kjMh½ gšjkckn us xkeh.k fodkl ea=ky; ds varxR o"Z 2011&12 dsnšku i h, eth, I okbz vf/kdkfj; ka ds 26 cška dsfy, dks ky fodkl graq if'k{k.k dk; Døe vk; kštr d jusdh ; kst uk cukbzgA

9- Hkkjrh; I Məd dkaxd ea I ghkkfxrk

Hkkjrh; I Məd dkaxd ¼ vkbZ/kj I h½ dk 71 okaokf"kd I = 11&14 uoEcj 2010 dks ukxi j] egjk"V^a ea gqvk Fkka okf"kd I Eesyua , uvkvkjMh, ds vf/kdkfj; kš p; fur bat hf; jka rFkk i h, eth, I okbz ds %

dk; kD; u eayxsl Hkh jkT; ka l s, l Vh, @ i hVh, dsl nL; kaushkx fy; ka l Eesy dsnkj ku , uvkj vkj Mh, ds vf/kdkfj; kaushkku fo" k; kai j ys[k i Lr q fd, A

9-1 j k" Vh; xq koUkk ekuhVj ka ¼, uD; w e¼ j kT; xq kork ekuhVj ka ¼, l D; w e½ rFkk j kT; xq koUkk l ello; dka¼, l D; w h½ dsfy, vfHkfol; kl l g i f' k{k.k dk; Døe

Chxykj] p.Mhx<+rFkk xpkgkVh , oa ukš Mk ea vxLr&vDncj 2010 dh vof/k dsnkj ku i R; d nks fnol h; i kjLi fjd l ðkn l g vfHkfol; kl dk; Døe vk; kftr fd, x, ftuea, uD; w e] , l D; w h rFkk p; fur , l D; w e us Hkx fy; k A j kT; ka ds l æá/kr e[; vfHk; Urkvka us Hkh l = ea Hkx fy; ka i kjLi fjd l ðkn l g vfHkfol; kl dk; Døe dsnkj ku fuEufyf[kr fo" k; k@xfrfof/k; kai j ppkZdh xbz

- ? i h, eth, l okbzdsvarxRk xqkoUkk ekWhVfjæ l sl æá/kr Økârd fcmy/kadsfo" k; ea, uD; w e] , l D; w e rFkk , l D; w h dksl ækfgr cuk; k x; ka
- ? xqkoUkk ekWhVfjæ dsf}rh; , oar`rh; Lrj dsfy, foLr`r fn'kk funžkkadk i Lrfrdj .ka
- ? fujh{k.k fj i k/kæ ds l kj rFkk fMthVy Qkš/kxkQka dks vkš e, e, , l ij vi ykM djus grq l hMcd dsdfež, ka}kj k fof' k"V i f' k{k.k ka
- ? xqkoUkk l æákh eđ kai j fj i kšVæ eai kbzxbzdf; kadsfo" k; ea, uD; w e dksl fipr djuka

jk tekxZ vfHk; Urkvka ds fy, Hkkj rh; , dMeh ¼/vbz , pbz & ft l s igys jk tekxZ vfHk; Urkvka ds i f' k{k.k kFkZ j k" Vh; i f' k{k.k l æFku&, uvkbMh, pbzdsuke l stkuk tkrk Fkk½ ukš Mk ea i f' k{k.k l g vfHkfol; kl dk; Døe dsl eki u l = ea Jh inhi tš ^vkfnR;] ekuuh; dñh; xteh.k fodkl j kT; ea h usmi fLFkr gkdj vuæfgr fd; ka

10 ctV

foUkh; o" kZ 2010 & 2011 dsfy, vuæfnr l ækkš/kr ctV i kDdyu rFkk bl dsifr fd; k x; k 0; ; i fjf' k"V VII ea fn; k x; k gA o" kZ dh i kflr; ka ea ea ky; l svuqku ds: i eai klr : i ; s2] 033-56 dj kM+dsvykok cpr cđ [kkrs l si klr C; kt rFkk fofok i kflr; ka' kkfey Fkha o" kZ dsnkj ku dgy # i ; s 2] 101-87 dj kM+[kpZfd, x, A

11- ys[kk , oa ys[kk& i j h{kk

, tð h dsys[kka dh ys[kk i j h{kk eš l j koyk , .M dâ uh] l unh ys[kkdj] ftUgab l dk; Zdsfy, j [kk x; k gS}kj k dh xba

o"lz2010&11 dsfy, rnyu i=] i kflr , oahkqꝛku ys[kð i kflr , oa0; ; ys[k ds: i eays[kk&ijhf{kr
ys[ksrFkk ys[ksl sl æf/kr ukv Øe'k%l ayXud vii ¼d¼ ¼k¼ ¼x¼ ¼q¼, oa¼p¼ij fn, x, gð

o"lzdsnkjku : i ; s2]101-87 djkm+[kpzfd, x, A ; g [kpzeq; r; k uckMZdksvnk fd; k x; k C; kt
¼ i ; s1]192-12 djkm¼ uckMZdks__k dh ey jk'k dh pðks h ¼ i ; s900 djkm¼ jkT; rduhdh
, tðl ; ka, oajk"Vh; xqkoðkk ekuhVjka dksHkqꝛku ¼ i ; s2-83 djkm¼ b&i ki .k ¼ i ; s0-62 djkm¼
vkðu ykbu izæku izkkyh dk fodkl , oaj [kj [kko ¼ i ; s1-04 djkm¼ rFkk LFkki uk , oa vU;
i zkkI fud [kpz¼ i ; s5-26 djkm¼Fkka

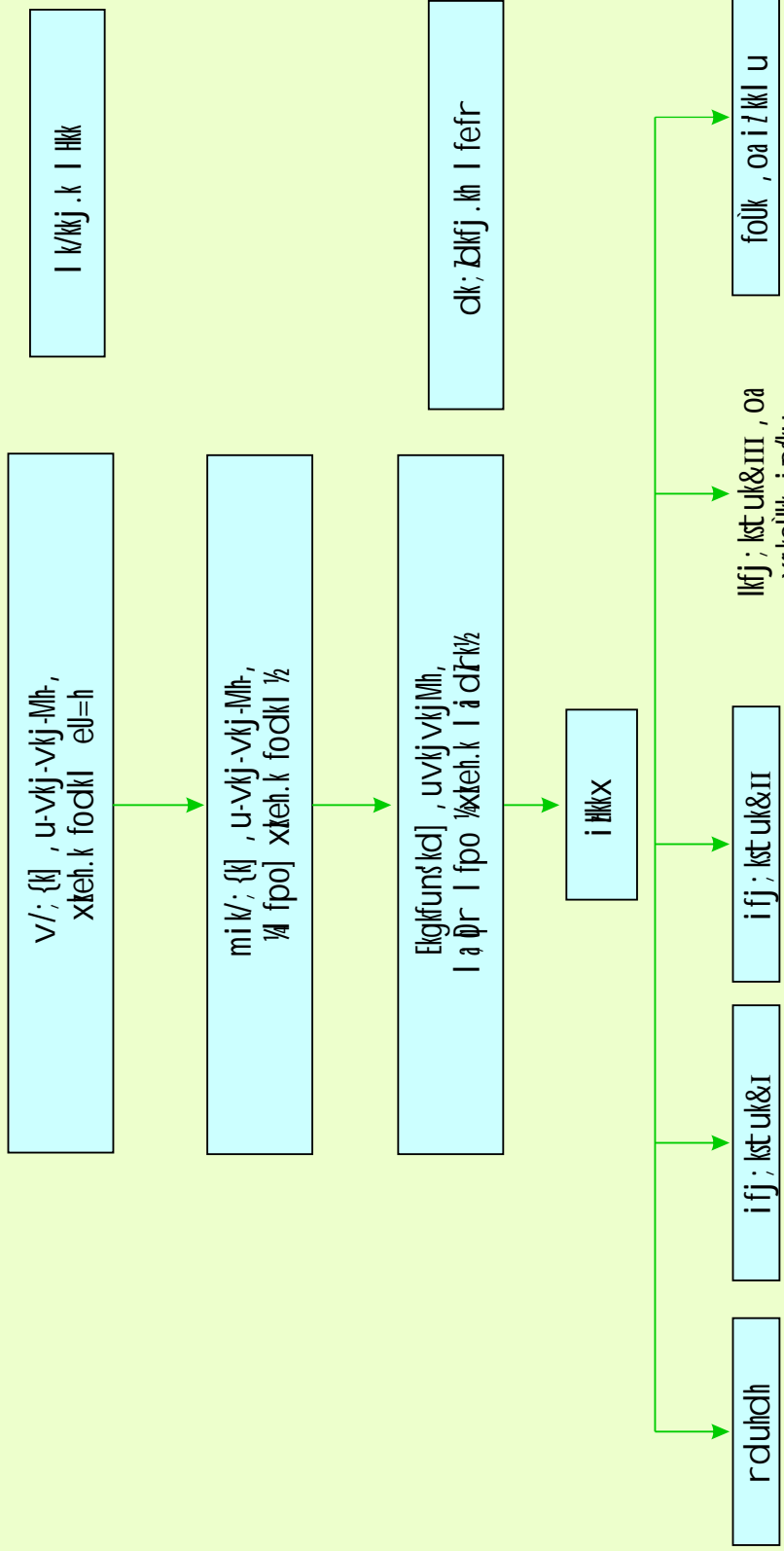
12- jktHkk"kk uhfr dk dk; kYk; hu

, uvkjvkjMh, jktHkk"kk vf/kfu; e] 1963 dh /kkjk 3 ¼B¼ rFkk jktHkk"kk fu; e 1976 dsI æ)
fu; ekaeal ekfo"V jktHkk"kk uhfr dks vi usnfud dk; kYk; hu dk; kðeædk; kZUor dj jgk gð , d
jktHkk"kk dk; kZUo; u l fevr] ftI dh v/; {krk , uvkjvkjMh, dsegkfunskd }kj dh tkrh gð , tð h
eafgluh ds iz; kx dsl ædk eadh xbzi xfr dksI e; &l e; ij ekðuVj djrh gð o"lz2010&11 ds
nkjku I fevr dh 2 cBda gþZ rFkk bu I eh{k k cBda eafn; sx; sl q-koka dks dk; kZUor fd; k x; ka
bl dsvykok foRrh; o"lzdsnkjku LVKID dksfglunh dk i f'k{k. k i nku djusgrq 2 fglunh dk; kZ kkykvka
dk vk; kstu fd; k x; ka 14&28 fl rEj 2010 rd , d fglunh i [kokMsdk Hkh vk; kstu fd; k x; ka
bl ds nkjku vf/kdkfj; ka , oa LVKID ds fy, okn&fookn rFkk fglunh ds iz; kx I sl æf/kr foHkUu
xfrfof/k; ka ds fy, i fr; kfxrkvka dk vk; kstu fd; k x; k rFkk fotrkvka dks iq Ldkj fn; sx; A
jktHkk"kk dksc<kok nusdsfy, , tð h ^jktHkk"kk Lekfjdk* dksokf"kd : i I siækf'kr djrh gð ftI s
fglunh i [kokMsdnkjku tkjh fd; k tkrk gð , tð h jktHkk"kk fu; e 1976 eavi f{kr fd; svud kj ^d*
{ks= eafLFkr I jdkjh dk; kY; ka l sfglunh i =kpkj djusdsfy, ifrc) gð

ifjrkV & I

, u- vkj- Mh- , dk I æBukRed <kpk

bl ds vykokl jkrVh; I þuk foKku dðnz þkj k I þuk i s| kxch ea l gk; rk mi yck djkbz tkrh gA

i edk rduhdh , tsh ; ka ¼i h Vh , ½ dh I ph

क्र.सं.	पी. टी. ए. के नाम	राज्यों के लिए
1.	केन्द्रीय सड़क अनुसंधान संस्थान (सी. आर.आर. आई), नई दिल्ली	संघ राज्य क्षेत्र
2.	भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान, रुड़की	उत्तरांचल, उत्तर प्रदेश, बिहार और झारखण्ड
3.	भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान, मुंबई	महाराष्ट्र, गुजरात, और मध्य प्रदेश
4.	राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी संस्थान, वारंगल	आंध्र प्रदेश, उड़ीसा और छत्तीसगढ़
5.	बिरला प्रौद्योगिकी एवं विज्ञान संस्थान, पिलानी	राजस्थान, पंजाब, हरियाणा, जम्मू-कश्मीर और हिमाचल प्रदेश
6.	इंजीनियरिंग कॉलेज बंगलौर विश्वविद्यालय, बंगलौर	कर्नाटक, तमिलनाडु केरल और गोवा
7.	भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान, खड़गपुर	असम, अरुणाचल प्रदेश, मणिपुर, मिजोरम, मेघालय, नागालैण्ड, सिक्किम, त्रिपुरा के उत्तर पूर्वी राज्य और पश्चिमी बंगाल

jkT; rduhdh , tfl ; ka ¼, l - Vh- , -½ dh l ph

Ø-l a	jkT;	jkT; rduhdh , tfl ; ka	
1-	vkakz insk	¼1½ jk"Vh; i ks kfxdh l .Fkku ½2½ ts ,u- Vh- fo'ofok ky;] dplViYyh ⅓3½ ; uhofl Δ/h dKlyst vkQ bat hfu; fjak mLeKfu; k ; uhofl Δ/h ¼4½ vkakz insk ; uhofl Δ/h dKlyst vkQ bat hfu; fjak	Okkaxy&506004 gñjkckn & 500072 gñjkckn & 500007 fo'kk[kkiVue & 530003
2-	v#.kkpy insk	¼1½ mÜkj&i wZ {ks=h; foKku , oa i ks kfxdh l .Fkku ½2½ tljgkV bat hfu; fjak dKlyst	futjyh & 791109 tljgkV&785007
3-	vle	¼1½ Hkkjrh; i ks kfxdh l .Fkku ½2½ vle bat hfu; fjak dKlyst] typckMh	xpłgkVh&781039 xpłgkVh&781013
4-	fcgkj	¼1½ jk"Vh; i ks kfxdh l .Fkku ½2½ eqt"Qjij i ks kfxdh l .Fkku ⅓3½ Hkkxyij dKlyst vkQ bat hfu; fjak	iVuk&800005 eqt"Qjij&842003 Hkkxyij&813210
5-	NÜkh l x<+	¼1½ jk"Vh; i ks kfxdh l .Fkku] th-bz jkM ½2½ flkykbz i kskkfxdh l .Fkku	jk; ij & 492010 nq&491001
6-	Xkkok	jktdh; bat hfu; fjak dKlyst	QjekxMh &403401
7-	xqtjkr	jk"Vh; i ks kfxdh l .Fkku	bPNkukFK l jr&395007
8-	gfj ; k.kk	¼1½ jk"Vh; i ks kfxdh l .Fkku ½2½ i atkc bat hfu; fjak dKlyst	dq {ks= & 136119 l DVj & 12] p.Mhx<+& 160012

Ø-l a jkT;	jkT; rduhdh , tšl ; ka	
9- fgekpy i nš k	jk"Vh; i kš kšxdh I ħ.Fkku	gehijj & 177005
10- tEew, oa d' ehj	¼½ , u-vkbZVh] Jhuxj ½ jkt dh; bat hfu; fjak , oa i kš kšxdh dKŲst] tEew	Jhuxj&190006 TKEe&roh & 180001
11- >kj [k.M	¼½ fcjyk i kš kšxdh I ħ.Fkku ½ jk"Vh; i kš kšxdh I ħ.Fkku te'knij ¾ ch vkbZ Vh] I hŲnjh]	ed jk & 835215 ½ kph½ i h-vks& vkj-vkbZVh te'knij&831014 /kuckn & 828123
12- dukŲd	¼½ caxykš fo' ofo kky; ½ jk"Vh; i kš kšxdh I ħ.Fkku] I jrdy ¾ i h-Mh-, bat hfu; fjak dKŲst] xyycxkž ¼½ vkbZvkj- jkLrk] jkM bħVhP; W ½ i hbž, I bħtfu; fjx dKŲst ¾ jkt dh; bħtfu; fjak dKŲst	caxykš & 560056 i h- vks & Jhfuokl uxj] eaxykš & 575025 , ōku&, &'kgh] LVŠku , fj; k xyycxkž caxykš&560058] dukŲd eħM; k&571401 gl u&573201
13- djy	¼ bat hfu; fjak dKŲst ½ jk"Vh; i kš kšxdh I ħ.Fkku	f=obne & 695016] dkyhDV] djy
14- e/; i nš k	¼½ eksykuk vktkn jk"Vh; i kš kšxdh I ħ.Fkku ½ tcyij bat hfu; fjak dKŲst ¾ , I -th, I i kš kšxdh , oafoKku Lħ.Fkku	Hkš ky & 462051 tcyij & 482011] bħnkš bħnkš

Ø- I a	jkT;	jkT; rduhdh , tñl ; ka	
15-	Ekgjk"Vª	¼1½ fo' os'oj\$ k jk"Vh; i kS kfxdh I ÆFku ½2½ Hkkj rh; i kS kfxdh I ÆFku ¾3½ jkt dh; bat hfu; fjæ dkwyst] vk\$ækckn ¼4½ jkt dh; bat hfu; fjæ dkwyst] f'kokth uxj]	nf{k.k vEck>jhokn] ukxi g&440011 i kob] eñcb&400076 vk\$ækckn&431005 lkqs & 411005
16-	ef.ki g	jk"Vh; i kS kfxdh I ÆFku	fl ypj & 788010
17-	eñky;	Hkkj rh; i kS kfxdh I ÆFku	xpøkgVh & 781039
18-	fetkje	Hkkj rh; i kS kfxdh I ÆFku	[kMxi g & 721303
19-	ukxkySM	t kjgkV bat hfu; fjæ dkwyst	TkkjgkV&785007
20-	mMh k	¼1½ jk"Vh; i kS kfxdh I ÆFku ½2½ bat hfu; fjæ , oa i kS kfxdh dkwyst ¾3½ fo' ofo ky; bat hfu; fjæ dkwyst ¼4½ bñjk xkakh baLVP; w vkwD VDUknykñeh] I kjæ	jkÅj dsyk & 769008 Hkpušoj Ckjyk Lkkjæ&759146 ftyk <dkuy] mMh k
21-	i atlc	¼1½ i atlc bat hfu; fjæ dkwyst ½2½ Kkuh tSyfl g dkyst vkwD bat hfu; fjæ , M VDUknykñeh ¾3½ Fkij baLVP; w vkwD bat hfu; fjæ , M VDUknykñeh	I ÆVj & 12] p.Mhx<&160012 Mcokyh jkM] HkfVMk&151001 i fV; kyk & 147004
22-	jk tLFku	¼1½ ekyoh; jk"Vh; i kS kfxdh I ÆFku ½2½ ; uhofl Æh bat hfu; fjæ dkwyst] jkTkLFku VSDuy ; uhofl Æh	Tk; i g & 302017 dkk/k & 324010

Ø- I a	jkT;	jkT; rduhdh , tšl ; ka	
23-	fl fDde	jktdh; batlfu; fjæ dkwyst	tyikb&Mh & 735102
24-	rfeyukMq	jk"Vh; i kš kšxdh I &Fkku	fr: fpjki Yyh & 620015
25-	f=i gjk	jk"Vh; i kš kšxdh I &Fkku	vxjryk & 799055
26-	mÜkj inš k	¼½ , e- , u- , u- vkbZ Vh- batlfu; fjæ dkwyst ½½ Hkkj rh; i kš kšxdh I &Fkku ¾¾ deyk ug; i kš kšxdh I &Fkku ¾¾ gj dkwZ cVyj i kš kšxdh I &Fkku ¾¾ batlfu; fjæ , oa i kš kšxdh I &Fkku ¾¾ i kš kšxdh I &Fkku] cukj l fgUnwfo' ofo ky; ¾¾ , e- , e- , e- batlfu; fjæ dkwyst	bykgkcn & 211004 #Meh & 247667 Lkŕkuij & 228118 dkuij I hrki j kM] y[kuÅ&226021 okjk.kl h & 221005 xkj [ki j & 273010
27-	mÜkj k[k.M	Hkkj rh; i kš kšxdh I &Fkku	#Meh & 247667
28-	if'peh caky	¼½ Hkkj rh; i kš kšxdh Lk&Fkku ½½ jktdh; batlfu; fjæ dkwyst ¾¾ caky batlfu; fjæ , .M I kbd ; whofl Mh f'kci j ¾¾ tknoi j ; whofl Mh	[kMxi j & 721302 Tkyllkb&Mh & 735102 gkoMk & 711103 , I -I h efYyd j kM] dkydkÜk & 700032

o"kl 2008&09] 2009&10 vkj 2010&11 ds nksjku
ih-, e-th-, l-okbz ds varxr Lohdr fd, x, iLrko

#	राज्य	2008-09				2009-10				2010-11			
		मूल्य (करोड़ों में)	सड़को की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लमान्वित बसावटें	मूल्य (करोड़ों में)	सड़को की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लमान्वित बसावट	मूल्य (करोड़ों में)	सड़को की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लमान्वित बसावट
1	आन्ध्र प्रदेश	1756.97	1260	5070.65	647				626.40	187	639.01	26	
2	अरुणाचल प्रदेश	563.91	104	862.48	127	401.57	64	583.02	164	461.99	44	654.98	
3	असम	5078.40	2582	7677.39	4077								
4	बिहार	10133.06	5627	20062.05	9587	695.13	418	1228.98	587				
5	छत्तीसगढ	1111.80	1049	3819.82	1045								
6	गोवा												
7	गुजरात	394.58	466	1567.74	378	130.38	221	438.86	262				
8	हरियाणा	371.79	67	697.17	1	241.63	69	611.32	0				
9	हिमाचल प्रदेश	48.70	19	145.14	13	243.97	194	639.87	203				
10	जम्मू और कश्मीर	1200.26	440	2259.43	551					1463.21	470	2239.01	
11	झारखंड	973.12	669	3122.31	2396	882.07	935	3281.62	1537				
12	कर्नाटक	619.33	308	2069.80	0	810.22	429	2787.98	0	33.96	24	105.26	
13	केरल	230.47	200	533.54	0					256.27	220	621.46	
14	मध्य प्रदेश	2586.40	1935	8917.85	80	878.16	642	2953.32	919	102.53			
15	महाराष्ट्र	268.36	128	824.07	59	188.97	154	630.89	21	1717.98	1057	6252.72	

lfj'k"V&IV

क्र.	राज्य	2008-09				2009-10				2010-11			
		मूल्य (करों में)	सड़कों की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लम्बावित बसावट	मूल्य (करों में)	सड़कों की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लम्बावित बसावट	मूल्य (करों में)	सड़कों की संख्या	लम्बाई (कि.मी.)	लम्बावित बसावट
16	माणपुर	363.66	131	1157.37	145				231.68	69	736.57	106	
17	मेघालय	128.54	36	183.54	40								
18	मिजोरम	227.89	47	560.84	45								
19	नागालैण्ड	54.04	11	205.20	13								
20	उड़ीसा	4036.79	2076	10127.18	1964				402.56	122	590.43		
21	पंजाब					432.58	71	925.92	235.36	36	499.37	0	
22	राजस्थान	804.97	337	3496.87	0	665.08	229	2726.98	1				
23	सिक्किम	254.56	105	488.69	86	117.83	54	275.53	47				
24	तमिलनाडु	1324.63	2409	5113.63	45								
25	त्रिपुरा	223.27	65	339.70	64								
26	उत्तर प्रदेश	2821.77	1310	7968.26	206	87.67	38	272.53	24	179.95	403.27	224	
27	उत्तराखण्ड					419.21	133	1204.53	189	339.04	981.27	121	
28	पश्चिमी बंगाल	1210.22	609	2894.31	2004					717.41	1484.53	867	
	योग	36787.48	21990	90165.05	23573	6194.47	3651	18561.34	3954	6768.33	15207.88	1942	

lfj f' k"V-v d

lkh, eth, l okbl ds vaxr l i fdr dh xbl cl koVa , oa iwkl dh xbl yeckbl

क्रम सं.	राज्य	मार्च 2011 तक संपर्कित की गई बसावटें	मार्च 2011 तक पूर्ण की गई लम्बाई (कि.मी)
1	आन्ध्र प्रदेश	1235	19175.57
2	अरुणाचल प्रदेश	255	2925.94
3	असम	6169	10107.26
4	बिहार	4996	12236.36
5	छत्तीसगढ़	5848	18408.52
6	गोवा	2	158.7
7	गुजरात	2289	7156.4
8	हरियाणा	1	4296.07
9	हिमाचल प्रदेश	1826	9264.37
10	जम्मू एवं कश्मीर	783	1884.15
11	झारखण्ड	2691	6162.24
12	कर्नाटक	269	13682.15
13	केरल	354	1273.79
14	मध्य प्रदेश	10125	46518.2
15	महाराष्ट्र	1072	18755.43
16	मणिपुर	174	2588.94
17	मेघालय	141	964.76
18	मिजोरम	127	1972.18
19	नागालैण्ड	84	2639.98
20	डडीसा	6076	19913.6
21	पंजाब	406	4362.6
22	राजस्थान	10418	48166.86
23	सिक्किम	142	2326.20
24	तमिलनाडु	1925	9095.66
25	त्रिपुरा	1224	1985.49
26	उत्तर प्रदेश	11074	39314.26
27	उत्तराखण्ड	581	3412.01
28	पश्चिम बंगाल	7590	10690.75
	कुल योग	77877	319438.44

lkh, eth, l okbz dh mi yfC/k; ka 2010&11

क्रम सं.	राज्य	मार्च 2011 तक संपर्कित की गई बसावटें	मार्च 2011 तक पूर्ण की गई लम्बाई (कि.मी)
1	आन्ध्र प्रदेश	291	2121.48
2	अरुणाचल प्रदेश	38	366.87
3	असम	696	2057.11
4	बिहार	1551	2515.13
5	छत्तीसगढ़	335	1570.66
6	गोवा	0	0
7	गुजरात	242	605.97
8	हरियाणा	424	389.97
9	हिमाचल प्रदेश	35	661.82
10	जम्मू एवं कश्मीर	108	474.00
11	झारखण्ड	1059	1599.25
12	कर्नाटक	0	1848.93
13	केरल	7	245.87
14	मध्य प्रदेश	618	9163.26
15	महाराष्ट्र	0	3718.27
16	मणिपुर	35	487.42
17	मेघालय	8	83.31
18	मिजोरम	35	252.13
19	नागालैण्ड	9	86.00
20	उड़ीसा	971	4941.90
21	पंजाब	0	622.72
22	राजस्थान	35	3019.47
23	सिक्किम	18	85.72
24	तमिलनाडु	2	2229.01
25	त्रिपुरा	260	432.11
26	उत्तर प्रदेश	228	3593.79
27	उत्तराखण्ड	120	551.88
28	पश्चिम बंगाल	883	1385.20
	कुलयोग	7584	45108.53

jkT; okj Js khdj .k dk I kjkãk
tuojh 2007 I s epl 2011

i jf' k"V&VI

क्रम सं.	राज्य	कुल निरीक्षण	श्रेणीकरण							
			कुल	पूर्ण कार्य			चालू कार्य			
				स	अ	अ%	कुल	स	अ	अ%
1	आन्ध्र प्रदेश	982	356	334	22	6%	626	531	95	15%
2	अरुणाचल प्रदेश	205	35	30	5	14%	170	141	29	17%
3	असम	993	65	56	9	14%	928	770	158	17%
4	बिहार	455	9	4	5	56%	446	236	210	47%
5	बिहार (एनईए)	443	62	51	11	18%	381	318	63	17%
6	छत्तीसगढ़	872	193	147	46	24%	679	482	197	29%
7	गुजरात	520	214	189	25	12%	306	245	61	20%
8	गोवा	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	हरियाणा	288	82	79	3	4%	206	193	13	6%
10	हिमाचल प्रदेश	495	130	124	6	5%	365	340	25	7%
11	जम्मू एवं कश्मीर	318	33	31	2	6%	285	251	34	12%
12	झारखण्ड	475	60	53	7	12%	415	294	121	29%
13	कर्नाटक	874	133	120	13	10%	741	636	105	14%
14	केरल	338	50	47	3	6%	288	202	86	30%
15	मध्य प्रदेश	1929	223	202	21	9%	1706	1544	162	9%
16	महाराष्ट्र	1792	133	102	31	23%	1659	1421	238	14%
17	मणिपुर	155	14	10	4	29%	141	97	44	31%
18	मेघालय	95	10	8	2	20%	85	54	31	36%
19	मिजोरम	107	13	13	0	0%	94	74	20	21%
20	नगालैण्ड	81	9	3	6	67%	72	50	22	31%
21	उड़ीसा	1536	210	196	14	7%	1326	1076	250	19%
22	पंजाब	597	131	127	4	3%	466	456	10	2%
23	राजस्थान	1008	309	285	24	8%	699	639	60	9%
24	सिक्किम	180	7	7	0	0%	173	148	25	14%
25	तमिलनाडु	882	274	226	48	18%	608	404	204	34%
26	त्रिपुरा	182	22	20	2	9%	160	136	24	15%
27	उत्तर प्रदेश	1937	579	544	35	6%	1358	1204	154	11%
28	उत्तराखण्ड	236	22	21	1	5%	214	174	40	19%
29	पश्चिम बंगाल	902	119	110	9	8%	783	687	96	12%
	योग	18877	3497	3139	358	10%	15380	12803	2577	17%

I I rksktud

V vl rksktud

v% vl rksktud%

वास्तविक व्यय 2010-2011

(राशि रू. में)

विषय शीर्ष और उद्देश्य	बी ई 2010-11	आर ई 2010-11	वास्तविक मार्च 2011 तक	परिवर्तन अधिक्य/बचत
1	2	3	4	5
1. प्राप्ति				
अथ शेष				
एम.ओ.आर.डी अनुदान			1,86,86,376	
नबार्ड				
ब्याज				
(1.1.01) एम.ओ.आर.डी से अनुदान	12,00,00,000	12,62,09,000	13,87,61,000	
(1.1.02) ब्याज प्राप्ति	0		17,68,587	
(1.1.03) विविध प्राप्ति	10,00,000		68,720	
(1.1.04) भारत सरकार-विश्व बैंक से प्राप्ति	50,000,000	1,00,00,000	0	
(1.1.05) भारत सरकार - ए.डी.बी से प्राप्ति	80,000,000	33,000,000	0	
(1.1.06) नबार्ड से प्राप्त ऋण	2000,00,00,000	0		
(1.1.07) भारत सरकार से प्राप्ति-नबार्ड को चुकोती	900,00,00,000	900,00,00,000	899,99,99,620	
(1.1.08) भारत सरकार से प्राप्ति-नबार्ड को ब्याज	1230,58,98,000	1192,62,98,000	1119,68,41,382	
खाता संख्या से. 7165 (नबार्ड)			4,70,510	
कुल प्राप्ति	4143,98,98,000	2106,58,07,000	2035,65,96,195	
खर्च				
(1.2.1) स्थापना				
(1.2.1.01) वेतन तथा भत्ते	1,10,00,000	1,16,95,000	96,56,779	20,38,221
(1.2.1.02) मजदूरी			-	-
(1.2.1.03) समयोपरि भत्ता	20,000	20,000	17,821	2,179
(1.2.1.04) चिकित्सा दावों पर खर्च	5,00,000	6,00,000	5,56,316	43,684
(1.2.1.05) छुट्टी के बदले नकद भुगतान			-	
कुल स्थापना	1,15,20,000	1,23,15,000	1,02,30,916	20,84,084
(1.2.2) प्रशासनिक खर्च				
(1.2.2.01) कार्यालय रखरखाव/ कर एवं शुल्क	1,800,000	12,00,000	11,68,577	31,423
(1.2.2.02) घरेलू यात्रा पर खर्च	20,00,000	20,00,000	16,78,688	3,21,312
(1.2.2.03) विदेश यात्रा पर खर्च	3,00,000	50,000	0	50,000
(1.2.2.04) वाहनों का किराया	17,00,000	16,00,000	15,73,175	26,825
(1.2.2.05) छपाई एवं लेखन सामग्री	8,00,000	10,00,000	9,71,337	28,663
(1.2.2.06) बैठकों पर खर्चा	3,00,000	1,50,000	1,03,600	46,400
(1.2.2.07) कार्यालय के लिए व्यवसायिक सेवाएं	1,20,00,000	1,20,00,000	1,21,42,581	-1,42,581
(1.2.2.08) टेलीफोन-कार्यालय	7,00,000	7,00,000	6,10,557	89,443
(1.2.2.09) आवास पर टेलीफोन और मोबाइल	2,00,000	2,00,000	1,90,006	9,994
(1.2.2.10) वाहनों का रख रखाव	3,00,000	3,00,000	2,51,555	48,445

okLrfod 0; ; 2010&2011

युक्तिक : - ekb

विषय शीर्ष और उद्देश्य	बी ई 2010-11	आर ई 2010-11	वास्तविक मार्च 2011 तक	परिवर्तन अधिक्य/बचत
(1.2.2.11) विद्युत खर्च	10,00,000	11,00,000	8,50,604	2,49,396
(1.2.2.12) डाक का खर्च	3,00,000	3,00,000	2,09,155	90,845
(1.2.2.13) मरम्मत तथा अनुरक्षण	6,00,000	7,00,000	6,17,268	82,732
(1.2.2.14) बीमा खर्च	10,000	10,000	0	10,000
(1.2.1.15) अन्य कार्यालय खर्च	6,00,000	6,00,000	5,92,622	7,378
कुल प्रशासनिक खर्च	2,26,10,000	2,19,10,000	2,09,59,725	9,50,275
(1.2.3) आर एण्ड डी व एचआरडी				
(1.2.3.01) प्रशिक्षण	50,00,000	70,00,000	49,22,100	20,77,900
(1.2.3.02) तकनीकी विकास एवं अनुसंधान कार्य	30,00,000	30,00,000	17,23,713	12,76,287
(1.2.3.03) कार्याशालाएं तथा सम्मेलन	50,00,000	30,00,000	18,50,114	11,49,886
(1.2.3.04) व्यावसायिक निकायों को अंशदान	3,00,000	3,00,000	2,66,000	34,000
(1.2.3.05) व्यावसायिक सेवाएं	1,00,00,000	16,00,000	11,48,010	4,51,990
कुल आर एवं डी तथा एचआरडी	2,33,00,000	1,49,00,000	99,09,937	49,90,063
(1.2.4) प्रकाशन, विज्ञापन एवं प्रचार				
(1.2.4.01) प्रकाशन	30,00,000	55,00,000	6,10,122	48,89,878
(1.2.4.02) विज्ञापन एवं प्रचार	10,00,000	35,00,000	14,82,958	20,17,042
(1.2.4.03) पुस्तकें पत्रिकाएं तथा श्रव्य एवं दृश्य सामग्री	3,00,000	13,50,000	1,23,738	12,26,262
कुल प्रकाशन, विज्ञापन एवं प्रचार	43,00,000	1,03,50,000	22,16,818	81,33,182
(1.2.5) एस.टी.ए. पी.टी.ए तथा एन.क्यू.एम				
(1.2.5.01) एन.क्यू.एम को मानदेय	1,00,00,000	1,10,00,000	89,69,540	20,30,460
(1.2.5.02) एन.क्यू.एम को यात्रा खर्च	1,20,00,000	1,40,00,000	1,25,73,902	14,26,098
(1.2.5.03) प्रधान तकनीकी एजेंसियों को भुगतान	0			
(1.2.5.04) राज्यों की तकनीकी एजेंसियों को भुगतान	2,00,00,000	2,00,00,000	67,15,186	1,32,84,814
कुल एस.टी.ए. पी.टी.ए. तथा एन.क्यू.एम	4,20,00,000	4,50,00,000	2,82,58,628	1,67,41,372
(1.2.6) ओ.एम.एम.एस और कम्प्यूटरीकरण				
(1.2.6.01) आन लाइन प्रबन्धन व्यवस्था का विकास और अनुरक्षण.	1,70,00,000	1,05,18,000	1,03,80,043	1,37,957
(1.2.6.02) कम्प्यूटरों तथा संबद्ध उपकरणों का किराया				
(1.2.6.03) ई-प्रापण का विकास एवं अनुरक्षण		1,87,61,000	62,09,000	1,25,52,000
कुल ओ.एम.एम.एस और कम्प्यूटरीकरण	1,70,00,000	2,92,79,000	1,65,89,043	1,26,89,957
(1.2.8) ए.डी.बी से तकनीकी सहायता				
(1.2.8.01) परामर्श	80,00,000	33,00,000	27,86,430	5,13,570
(1.2.8.02) अन्य				
एडीबी से कुल तकनीकी सहायता	80,00,000	33,00,000	27,86,430	5,13,570
(1.2.9) विश्व बैंक ऋण				
(1.2.9.01) क्षमता निर्माण	50,00,000	1,00,00,000	58,49,882	41,50,118
कुल विश्व बैंक ऋण	50,00,000	1,00,00,000	58,49,882	41,50,118
(1.3.) ऋण - नबार्ड				
(1.3.01) निधियों का राज्यों को अन्तरण	2000,00,00,000			
(2.3.1) नबार्ड को ब्याज की अदायगी	1230,58,98,000	1192,62,98,000	1192,12,39,261	50,58,739

okLrfod 0; ; 210&2011

¼kf"k : - e

विषय शीर्ष और उद्देश्य	बी ई 2010-11	आर ई 2010-11	वास्तविक मार्च 2011 तक	परिवर्तन अधिक्य/बचत
(2.3.2)मूल धन चुकौती	900,00,00,000	900,00,00,000	899,99,99,620	380
कुल ऋण नबार्ड	4130,58,98,000	2092,62,98,000	2092,12,38,881	50,59,119
(2.2)पूँजीगत व्यय				
(2.2.01) कार्यालय क्षेत्र की खरीद/मरम्मत	3,00,00,000	3,00,00,000	0	3,00,00,000
(2.2.02) फर्नीचर तथा कार्यालय का साज सामान	1,50,000	1,50,000	0	1,50,000
(2.2.03) वाहनों की खरीद				
(2.2.04) मशीनरी एवं उपस्कर की खरीद	1,00,000	1,50,000	47,881	1,02,119
(2.2.05) कम्प्यूटरों तथा सम्बद्ध उपकरणों की खरीद	6,00,000	6,00,000	5,91,557	8,443
कुल पूँजीगत व्यय	3,08,50,000	3,09,00,000	6,39,438	3,02,60,562
कुल खर्च	4147,04,78,000	2110,42,52,000	2101,86,79,698	8,55,72,302

lkfj' k"V & VII %d½

jk"Vh; xkeh.k I M-d fodkl , t-d h
5okary] 15 , uchl hl h Vkoj] Hkhdkth dkek lyl] ubz fnYyh-
31 ekpl 2010 dks l eklr o"kZ ds fy, rnyu i =

¼kf'k : - e-k

पूँजीगत निधि एवं देयताएं	अनुसूची	2010-11	2009-10
पूँजीगत निधि	1	5,20,09,095.00	9,00,90,103.00
सामान्य निधि	2	4,37,93,497.39	74,70,71,600.68
अप्रयुक्त अनुदान	3	1,55,16,307.92	
राज्यों को सहायता अनुदान के लिए नबार्ड से त्रिपक्षीय अनुबंध के अंतर्गत ऋण		17599,99,98,080.00	18499,99,97,700.00
वर्तमान देयताएं और प्रावधान	4	98,63,999.00	18,56,659.00
योग (रु.)		17612,11,80,979.31	18583,90,16,062.68
नियत परिसम्पतियां			
समग्र ब्लॉक	5	12,24,58,974.00	14,87,91,383.00
घटाएं संचयी मूल्यहास		7,04,49,879.00	5,87,01,280.00
निवल ब्लॉक		5,20,09,095.00	9,00,90,103.00
मौजूदा परिसंपत्तियां, ऋण एवं अग्रिम	6		
क) रोकड़ एवं बैंक शेष		6,25,63,506.39	73,61,36,343.81
ख) ऋण एवं अग्रिम		66,10,297.92	1,27,91,915.87
एम्ओआरडीए से त्रिपक्षीय अनुबंध के अंतर्गत प्राप्य अनुदान		17599,99,98,080.00	18499,99,97,700.00
योग (रु.)		17612,11,80,979.31	18583,90,16,062.68
महत्वपूर्ण लेखांकन नीतियाँ और लेखों पर टिप्पणियां	12		

हमारी समसंख्यक तारीख की रिपोर्ट का संलग्नक

वास्ते रावला एंड कंपनी
सनदी लेखाकार
एफ. आर. एन. 001661एन

वास्ते राष्ट्रीय ग्रामीण सड़क विकास एजेंसी,

हस्ता/-

राजा राम गुप्ता, सीए
साझीदार
एम नं 81239
स्थान : नई दिल्ली
दिनांक 29 जुलाई 2011

gLrk@&

¼kt½nz pk½ku½
funs'kd %folk , oai zkk½

gLrk@&

¼Mk½ i h- ds vkuln½
¼egk½funs'kd½

jk"Vh; xkeh.k I Mð fodkl , tð h] ubz fnYyh

vud ph%12

egðoi w kz ys[kkdj .k uhfr; k;

1- ys[kkvka ds i Lrphdj .k ea vi ukbz xbz egðoi w kz ys[kkdj .k uhfr; ka fuEu i zdkj g%

¼d½ ys[kkdj .k uhfr; ka ¼, -, I & 1½

Hkkjr eai z kF; ys[kkdj .k uhfr; k; vkbzl h-, -vkbz vkj I æð/kr i ko/kkuka }kj k tkjh ys[kkdj .k ekudkadsl kFk] bl , tð h uso"lzdsnkj ku i knHkou ys[kkdj .k dksvi uk; k gð

¼[k½ fu; r i fj l á fÜk; ka¼, -, I & 10½

yxr foghu eW; gjkl ij fu; r i fj l á fÜk; kadksfn[kk; k x; k gð yxr eavtú dh yxr] I qkj dh yxr vkj i fj l á fÜk dks bl ds vHk"V iz kx dh voLFk rd ykus ea yxuo kyh vkj ki .hk; yxr 'kkfey gð

¼x½ eW; gjkl ¼, -, I & 6½

vk; dj vf/kfu; e] 1961 ea; Fkkfu/kkzjr nj ij gjkl r eW; i) fr ij eW; gjkl ikfogr gq/k gð

¼?k½ vupku ¼, -, I & 12½

Lkkd k; Vh [kpkā okyso'kz eafof" k"V I gk; rk vupku dh i pku djrh gð fofufnZV ml's; ka vFkkz-fu; r i fj l á fÜk; kadsktLo vkj ml dh [kjhn dsfy, I gk; rk vupku i klr fd; k tkrk gð mi; kst ukFkz I æð/kr yxr ds vuq i t: jh vof/k ds nkj ku vk; &0; ; [kkrs ea Øec) vk/kkj ij jkTkLo ds ys[kkdj .k 0; ogkj dksekl; rk nh tkrh gð , ð svupku dksvk; dsen dsrgr I gk; rk&vupku ds: lk eavyx I sfn[kk; k tkrk gð

eW; gkl ; kx; LFkkbz i fj l á fÜk; kadh [kjhn dsfy; svupku dk ys[kkdj .k 0; ogkj i w hfufek ds vlr xr n'kkz k x; k gð , ð svupku dk fu; ru ml vofek dh vk; , oal ekuq kr eafd; k tkrk gsft l eabu i fj l á fÜk; kadsfy, eW; gkl i Hkkfjr fd; k tkrk gð

6- mi; ks i ek.k i=@l Ec) fcy u iklr gksus ds dkj.k vfxe Hkqrku cdk; k gA

Ø-l a	C; kjs	jkf"k
1.	, LkVh, dks vfxe Hkqrku	5,80,100.00
2.	i; ks"kkjk miLdj dsfy, vfxe	4,18,843.00
3.	rdudh fodkl , oa vuq dku dk;Z dsfy, vfxe	33,88,019.00
4.	dk; Z'kkjk rFkk l Eesy dsfy, vfxe	2,440.00
	; ks	43,89,402.00

7- xr o'kZ ds vkadMka dk; tgka vko"; d Fkk i u% l eigr@i u% 0; ofLFkr fd; k x; k gA

okLrs jkoyk , M da uh
 l unh yf[kkdj
 , Qvkj, u 001661, u
 LFkk u %ubZ fnYyh
 fnuka d 29-07-2011

gLrk@&
 jktk jke xqrk] l h,
 %Lk>hjk½
 , Ek ua 81239
 LFkk u %ubZ fnYyh
 fnuka d 29 t; kbZ 2011

gLrk@&
 %jktUnz pksku½
 funskd %folk , oa izkk½

gLrk@&
 %MkK i h- ds vkUn½
 %egkfunskd½

lkj'f'k"V & VII ¼k½

jk"Vh; xkeh.k I Mð fodkl , tð h
50ka ry] 15 , uchl hl h Vkoj] Hkhdkth dkek lys] ubZ fnYyh-
31 epl 2011 dks I ekIr o"kl ds fy, i kflr; ka , oa Hko rku dk ys[kk

प्राप्ति	2010-11	2009-10
अथ शेष		
रोकड़	9,996.00	0.00
बैंक शेष	1,86,76,447.81	3,23,80,493.86
एफडीआर भुनाना	71,74,49,900.00	26,94,05,400.00
एमओआरडी से अनुदान		
क) ई-प्रापण प्रणाली	1,87,61,000.00	3,69,82,000.00
ख) व्यय के हेतु	12,00,00,000.00	12,00,00,000.00
ग) नबार्ड को चुकौती के लिए	899,99,99,620.00	0.00
घ) नबार्ड को ब्याज का भुगतान	1119,68,41,382.00	924,00,00,000.00
नबार्ड से ऋण	0.00	6500,00,00,000.00
बचत बैंक/एफडीआर पर प्राप्त ब्याज	98,22,561.18	75,17,419.90
सुरक्षा जमा समायोजित	1,82,384.00	0.00
बैंक से टीडीएस की वापसी	2,54,225.87	
विविध प्राप्तियां	2,720.00	3,09,247.00
योग (रू.)	2108,20,00,236.86	7470,65,94,560.76
भुगतान		
पूंजीगत लेखा		
अचल संपत्ति की खरीद	5,48,846.00	3,17,876.00
नबार्ड को ऋण की चुकौती	899,99,99,620.00	0.00
राज्यों को सहायता अनुदान	0.00	6500,00,00,000.00
अन्य व्यय		
स्थापना पर व्यय	2,24,23,475.85	12,85,28,465.08
प्रशासनिक व्यय	6,88,45,305.62	0.00
एनआईसीएसआई को ई-प्रापण अनुदान	62,09,000.00	3,69,82,000.00
नबार्ड को भुगतान किया गया ब्याज	1192,12,39,261.00	879,85,47,551.00
बैंक आवधिक जमा को हस्तांतरित	8,89,778.35	71,74,49,900.00
पिछले वर्ष का भुगतान किया गया टीडीएस	1,71,222.00	0.00
अंत शेष		
क) रोकड़	11,455.00	0.00
ख) बैंक	6,16,62,273.04	0.00
योग (रू.)	2108,20,00,236.86	7468,18,25,792.08
वर्तमान परिसंपत्तियों में वृद्धि/घटती	0.00	18,46,602.87
वर्तमान देयताओं में वृद्धि/घटती	0.00	-4,235,722.00
वर्ष के अंत में निवल शेष (रू.)		1,86,86,443.81

हमारी समसंख्यक तारीख की रिपोर्ट के अनुसार
वास्ते रावला एंड कंपनी
सनदी लेखाकार
एफआरएन 001661एन

हस्ता/-

राजा राम गुप्ता, सीए
साझीदार
एम नं 81279
स्थान : नई दिल्ली, दिनांक: 29 जुलाई .2011

हस्ता/-

(राजेन्द्र चौहान)
निदेशक (वित एवं प्रशा)

वास्ते राष्ट्रीय ग्रामीण सड़क विकास एजेंसी,

हस्ता/-

(डॉ. पी. के. आनन्द)
(महानिदेशक)

jk"Vh; xkeh.k I M-d fodkl , tsh

5okary] 15 , uchl hl h Vkoj] Hkhdkth dkek lyl] ubZfnYyh-

31 epl 2011 dks I eklr o"kZ ds fy, vk; , oa 0; ; dk ys[kk

¼kf'k : - e½

vk;	vUq	2010-11	2009-10
I gk; rk vupku	7	1203,72,79,757.29	939,69,82,000.00
i klr C; kt	8	97,36,373.18	75,17,419.90
fofo/k i klr; k;	9	2,720.00	3,09,247.00
b&l kV]Vos j i mth dksk oki l fy; k		3,69,82,000.00	0.00
eW; gkl dh I hek rd i mth fu/kh oki l ykuk		1,17,48,599.00	63,91,752.00
dy ¼d½		1209,57,49,449.47	941,12,00,418.90
0; ;			
LFkku 0; ;	10	2,58,79,800.85	1,10,77,242.00
i'kk l fud 0; ;	11	11,23,16,617.70	11,74,51,223.08
eW; gkl	5	1,17,48,599.00	63,91,752.00
uckMZ dks Hkqrku fd; k x; k C; kt		1192,12,39,261.00	879,85,47,551.00
dy ¼k½		1207,11,84,278.55	893,34,67,768.08
[kpZ l s vf/kd vk; dk "lks		2,45,65,170.92	47,77,32,650.82
lkthxr fuf/k dks gLrkfjr		1,06,49,591.00	3,72,99,876.00
I keU; fuf/k dks @l s gLrkfjr		1,39,15,579.92	44,04,32,774.82

हमारी उसी तारीख की रिपोर्ट के अनुसार

वस्ते रावला एंड कंपनी
सनदी लेखाकार
एफआरएन 001661एन

हस्ता/-

राजा राम गुप्ता, सीए
साझीदार
एम नं 81279
स्थान : नई दिल्ली
दिनांक 29 जुलाई 2011

वास्ते राष्ट्रीय ग्रामीण सड़क विकास एजेंसी

हस्ता/-

(राजेन्द्र चौहान)
निदेशक (वित्त एवं प्रशा)

हस्ता/-

(डॉ. पी. के. आनन्द)
(महानिदेशक)